

A Vasárnapi Ujság hetenként egyszer nagy negyedrében egy és fél iven jelenik meg. — Előfizetési díj július—decemberig. azaz : 6 hónapra Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai úton a Politikai Ujdonságokkal együtt 4 ft. pp. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó.

Gizela, Magyarország első királynéja.

Tán sehol sem olly kedves és gyakori a Gizela nőnév, mint hazánkban. Ki ne akarná ismerni az első Gizela történetét?

Gizela bajor hercegnő és az első magyar királyné, Viaskodó Henrik leánya, a később szentek sorába emelt Wolfgang, regensburgi püspök felügyelete alatt nevelkedett fel szülőinek örömeire és nemének diszére.

Az ország a szomszédokkal viselt szakadatlan háboruskodás által igen ki volt mérítve erejéből nemcsak, de félt is volt, hogy a nemzet régi vallásához és intézményeihez ragaszkodva az európai népcsaládban fönn nem állhat. Gejza fejedelem tehát mind a kibékülést nyugattal, mind pedig a keresztényen vallás és az európai intézmények behozatalának utegyengetését szerencsés tapintattal azon kezdé, hogy fiának német hercegnőt szemelt ki nőül.

Vajk fia (később István) 995-ben fölvette a keresztiséget s még ugyanazon napon el is lön jegyezve Gizelával, ki akkor már Bruno testvére kíséretében megérkezett az országba

István fejedelem később király lett, s fáradhatlan buzgalommal folytató országának mind vallási, mind polgári átalakítását, melly munkájában hű segéde volt Gizela, ki élete föladatának nézte, a keresztényiséget az országban örökre meghonosítani.

Az egykoru írók kifogyhatlanok emelkedett vallásossága, szép lelke és jóságos szive dicséretében. Keze mindenkor készen állt adakozni a szegénynek. Hasonlag mint férje, a nagy király, templomokat, kolostorokat emelt. — Veszprémben a szent Mihály-templom, mellyből még áll fönn maradványa, a Gizela-kápolna, továbbá a veszprémvölgyi zárda és Nyitrán egy templom az ő kegyessége által jött létre. — A veszprémi püspök azon előjoga, hogy a magyar királynét egy különös koronával mindig ő koronázza, míg a szent koronával az esztergami érsek és primás csak vállát érinti; továbbá a „királyné kanczellárjának czime“, mellyet a veszprémi püspökök viselnek, mind a királyné e műveire emlékeztetnek; hasonlóan azon fényes misemondóruha is (casula), mellyet mint írják, Gizela saját kezével készített s eredetileg a férje által 1031-ben alapított székesfehérvári Mária-templomnak szánt.

Midőn István magát Esztergomban királylyá koronáztató és keneté, Gizelát is megkoronáztató és uralkodótársává emelé, mit az meg is érdemelt. Ő utána a királynék közül még csak Mária, nagy Lajos leánya és Mária Terézia lön szent István koronájával megkoronázva.

Gizela túlélte fiát, Imrét, ki 1031-ben, és férjét, ki 1038-ban halt meg. Ezután a világ zajától elvonulva csak ájtatosság közt tölté napjait. Magyar földön halt meg, és alaptalan azon állítás, hogy Bajorországban mint apácza, avvagy Ausztriában a Babenbergi határgrófnál tölté végnapjait. Mai nap is megemlékezik róla a nép mondáiban; az egyház pedig a boldogok sorába vette fel.

A Gizela, Erzsébet-név azon időben igen kedvelt volt, és gyakran előfordult. Így nevezték István nővérét is, velencei Urseola Otto nejét és Péter anyját, ki Istvánnak utódja lett. Az újabb korban ismét nagyon kelendővé lett a Gizela név s méltán, mert az igen jóhangzású s a magyar nyelv szellemének teljesen megfelelő, ámbár idegen eredetét eltagadni nem lehet.

More patrio.

Regényes kőborlások JÓKAI MÓRTÓL.

Meg ne ijedj tőlük, szerelmetes jó olvasóm : nem utleírás ez, újabb divat szerint; vasuti kutyafuttában feljegyzett szaladó tornyok, repülő városok emléke; érdekes Fremdenweiserekből kiszedett adatokkal hitelesítve; hanem egy nyughatatlan magyar poéta csavargásaiból fenmaradt emlékek, a kit néha-néha utolér az országkerülés vágya s olyankor aztán nekiindul, hol szekéren, hol lóháton, hol gyalog, hol négykézláb keresztül kasul járni a szép Magyarországot, boldogabb tájakat keresni; bekocoztatni kunyhók és paloták ajtóin

s megkérdezni, hogy laknak-e azokban olyan jó emberek, a millyenek hajdan voltak.

Van nekem egy jó öreg barátom (azzal az „öreg“ czimvel nem az életkort, hanem a megbecsülést szoktuk kifejezni), ki hajdan egy egész megyének volt igazgatója; annak utait rendezé, csatornáit ásatta, vizeit szabályozá, annak közintézetait alapítá, más buzgó honfiak társaságában azt boldogítani törekedett, a közügyek számára pénzt teremtett a semmiből; a zöld asztalnál szóval és

GIZELA, Magyarország első királynéja.

szívvel örködött a szent jog felett; tanulmányul vette a hon népfajait s a szerint intézkedék velük csodálatraméltó bölcseséggel, s törte azt a pályát, a hol jutalomról nem beszéltek soha, csak mindig áldozatról. . . . Tehát most ez az én jó öreg barátom szántóvető ember, a ki egy rendezetlen pusztán gyakorolja igazgató tehetségeit; ott küzd a futó homok ellen; ott kényszeríti a gonosz mocsárt álló helyét hasznosabb füvek számára átengedni, s vesződik egy darab földnek ujja alakításával — az utókor boldogítására.

E tisztelt barátom régóta ösztönöz arra, hogy látogassuk meg Erdély szebb pontjait; a Hunyad megyei havasokat, a hirhedett Detonátát; külső, belső bajok a késő őszre szoritottak e becses felhívás elfogadásával, ilyenkor pedig már az erdélyi havasok igazán havasok; most azonban kegyelmes volt irántunk az ég s derült időt adott mindenfelé, a minék azonban a szántóvető emberek nem örülnek olyan nagyon, mint az utasok.

Tatár-Szentgyörgy mellett egy halmos emelkedésen van az én jó öreg barátom új telepítvénye; valaha régi avar telep volt az; a kert körül huzott árkokból mindenütt azon régi durva munkáju fekete hamvvedrek kerülnek elő, minőknek hun-avar elődeink áldozati vedreit írják le, némelyik még most is a megáldozott állatok csontjaival tele; a halmok köröskörül fekete cserépdarabokkal, égetett téglák maradványaival beszórva, miket féllábnyira eltemetett a sárga homok; e homok alatt pedig mindenütt a fekete televény föld. Tehát még a föld maga is megváltozott annyi idő alatt: őseink számára kővér, bőtermő volt, nekünk már munkát követelő homok lett; mintha mondaná: velem küzdjete most.

Vasuton könnyebb lett volna ugyan az utazás innen az alföldre, de szekéren gazdagabb: abból nem tanul az ember egyebet, mint „bitt um die Fahrkerten“, ebből vidéket és embereket ismer; azért akármerre járjanak is a vasuti gőzparipák, a more patrio utazás mindig megmarad gyönyörűségnek; kivált ha az embernek olly utitársa van, mint az enyim, ki maga a vidék eleven történetkönyve, ki minden halom regéjét ismeri, tudja, mellyik torony alatt millyen lelkületű nép lakik, s még azt is megmondja, mi volt ott, mi történt ott, hol most semmi sincsen, csak a néma fűszálak?

Korán reggel indultunk neki az örkényi homoknak, a mi, dicseretére legyen mondva, vendégszeretetéről még mindig híres, úgy marasztja az utazónak kocsiját, lovát, hogy maradjon még egy kicsit. Itt amott ákászok és kanadai jegenyék erdőszámra állják utját a sivó homoknak, de a hol aztán a szél megbonthatja a partot, arról előnti az egész határt, hogy az utat sem találni rajta.

Annyi bizonyos, hogy a more patrio utazás nem anglusnak való, (anglusnak szoktam nevezni mindent, a ki okosabb embernek hiszi magát a magyarnál) vendéglő, meleg ágy, utmutató, hotel, spajzcedli, személybiztosság, alkalmas fuvar: mind megvan a more patrio utazásnál, csak hogy nagyon kis helyen elfér, hotel: a kocsisátor; — állomás: a hol elesteledünk; — puha ágy: a bunda; — étlap: a vászontarisznya, benne szalonna, pogácsa és kulacsbor; — utmutató: a távol torony hegye; — oltalom: a jó fokosbalta; — kényelmes alkalom: a nyerges paripa, meg a két jó csizma, melly nem ijed meg sem hegytől, sem homoktól. A ki ezzel beéri, annak boldogság a more patrio utazás: a kinek több kell, váltson a vasutra jegyet.

Még mindig pusztá az alföldi pusztá, csak úgy helylyel közzel maradoznak el az uttól távol a magányos tanyák, a mikből időjár-tával mind városok, falvak lesznek, — csak hogy mi azt nem érjük meg; — hanem a vidék regényes oldala, a pusztai csárdák egészen pusztulásnak indultak már. Vége a szegény legénységnek; a tolvaj is városban faluban szeret már lakni s nem tölti az éjszakát a buzkák mellett a paripa hátán; a betyárok erkölce is megromlott már. Egyenkint összedüledeznek a hirhedett csárdák, felveszi a fű a hozzájuk vezető utat; a nevezetes *Csethalinak* csak a kéménye áll még, leomlott ablakán át kormos kandallója látszik; de sok szegény legény melegedett ott valaha a parázstüznél s a csaplárné két szeménél! a *Lebuki* csárda tetejét szétbontotta a szél: itt szokták máskor a jámbor ifjak fokosbaltával kérdezni az utazóktól, hogy ki mit visz magával? a *Kutyakaparóit* sem reparálta ki az idő azóta, hogy Petőfi megénekelte; a *Tompa* csárda csaplárosa is futóféllben van már s panaszkodik, hogy kívülünk fél esztendeig sem látott vendéget; csak a *Traján* korcsmája tartogatja még magát, annál a hidnál, mellyen két keresztut visz át; a táblabirói leleményesség gyönyörű tanuságára: (az anglus nem találta volna azt ki). A vasut nagyon megrontotta a betyárok keresetét, alig hallani már egy-egy

jó adomát felölök, mint a minap, hogy egy gazdag zsidó utazott az alföldön, de puska volt nála, még pedig megtöltve; a betyár úgy kötött bele, hogy elkezdte dicsérni a puskát, hogy már az csak jól hordhat. „De millyen jól!“ állítá a kupecz. Hanem azt a varjut ott a fa tetején csak nem lehetne meglőni vele. „Már hogy ne lehetne.“ Fogadok egy pint borba, hogy nem lövi le. A kupecz fogadott s lelőtte a varjut; a betyár aztán elvette tőle az üres puskát és a tele tárczát. Hanem ez is csak mese számba megy már. A nagyobb rész csak úgy tanyázásból teng leng: vagy dologra fanyalodott. A gazdák adnak nekik kenyeret, szalonnát, ha kérnek; sőt egy földesur, ha requiráló zsvány érkezik a házhoz, maga elé szokta azt rendelni, hogy megismerje, ha nem adott-e már neki valamit? s jaj a legénynek, ha ráismer; mert akkor megdöngeti a hátát. Ilyen szomorú hanyatlásnak indult a szegény legénység. Hanem ebből senki se következtesse azt, hogy már most a *gazdag legénység* van nálunk divatra kapóban.

(Folytatás következik.)

Sára néni.

Áldott asszony a jó Sára néni,
Vétek volna őt még nem dicsérni.
Maglehetős vénecske ugyan már,
Szia! de mikor az idő úgy eljár.

Mindamellet nem fecsegő nyelve,
Noha kissé meg van már viselve;
Nem köti ő senkinek orrára:
Mennyire rug a hitelbor ára?

Sőt mi több, még azt sem fecsegé ki:
Mi dolga van már hajnalban neki,
Hogy olly korán elhagyja, az ágyat:
Szia! dicsekvést Sára ki nem állhat.

És mégis a rágalmazó nyelvek
Sára néni ellen, hogy kikelnek!
Legsúlyosabb vád, melly szegényt
nyomja,

Az, hogy elolthatatlan a szomja.

Én Istenem! hát még az is vétek,
Ha szomjának eloltása végett
Egy-két cseppet föl kortyant bujában?
Hisz egész nap benáll a munkában.

Hányszor látom őt már kora reggel
Utcán jární, alig nyilt szemekkel!
Más még alszik Isten igazába,
S ő már ballag egy kis — pálinkára.
Vida József.

Zrinyi a költő.

Életrajz, írta PAULER GYULA.

(Folytatás.)

IX.

(A háboru kitör. Zrinyi Zerinvárnál győz. A fölkel nemesség vezérévé lesz. Ujvár elvész. Zrinyi a Dunánál, a Muraközben győz.)

Az egész télen át folytak az alkudozások Temesvárott, Konstantinápolyban a harcra vágyó önértzet és a nyugalmat óhajtó tespedés közt. Portia irtózott a háborútól, melly nyugalmit megzavarhatá; mellynek következményeit vagy a félhold vagy a fegyverre hitt magyarok az ausztriai házra nézve rettentőkké teheték. Békehajlamát a török osztani látszék; biztosság érzetét ismerte és növelte Köprili Amhád, családjának nagyratörő fia, sok ravaszszággal, még több szerencsével. Budánál állott már (juliusban), midőn az álczát levetette.

Amhád föltételei most inkább harcra tüzelni, mint engedékenységét várni látszának. A hadi költségek megtérítése, évenkénti 30,000 arany adó vagy 200,000 azonnal letéve, Zerinvár lerombolása, gyűlölt urának feje olly követelmények valának millyeket Amhád Bécs falai alatt sem tehetett tulzás nélkül: Ausztria pedig elutasítani kénytelen volt.

A nagyvezér tehát megkezdé a harcot. Midőn még utban volt Budára, Vesselényi fegyverre hívó levelei megjárták a megyéket: gyors foganatjuk alig volt remélhető. Érsekujvár, Montecuculi alatt néhány ezer kardot kötött nemes a Vágnál és a Zrinyiek hadai képezék Ausztriának, Magyarországnak minden véderejét.

A vésznek perczé Zrinyit készen találta. Julius hó első felében Horvátország rendével Varasdon gyülesezett, szent Jakab napjára személyes fölkelést rendelt. Érzé, hogy jelenléte több helyen lesz szükséges, azért Zerinvárt távolléte esetére Péter öcsésére bizta. A két testvér megesküdött egymásnak, hogy mindenét koczkára teszi e várért, mellyhez hazájuk, családjuk üdve és becsülete kapcsolódott.

Az eskü szavait éber figyelemmel beváltani hamar kínálkozott alkalom. Zerinvár környékén kisebb csapatok mutatkoztak; egyet Zrinyi, mást emberei vertek tönkre. — Nagyobb veszély készült augusztusban a Zrinyiekre. A Párkánynál az érsekujvári hadakon diadalmas, és most Forgáchot fészkeben szorongató nagyvezér valami 8000—9000 embert Zrinyi ellen küldött. Styria közeledtük

hirére elrémült. Vezérük, Arnót basa, aug. 13. észrevétlenül a vár alá szállott és keleti hévvel megrohanta. Benn Zrinyi Miklós parancsnokolt. Csatárai, tekintélye, példája által lelkesedve helyt állottak. A mozlimok, második, harmadik rohamot kísértének, de mindannyiszor a falakról leverettek. Az éj véget vetett a csatának; más nap megújult, de most már Zrinyi lépett fel támadólag. Heves ágyutüz megzavarta, hirtelen, ellentállhatatlan kirohanás szétrobantá a törököket. 500 a magyarok kardja alatt elhullott, sok a Mura hullámágyában lelte sirját. A hadnak zöme Kanizsára futott. Rémülése áthatott a lakosságra, melly kincseit biztos helyre sietett szállítani a hadverő elől. E tulzott elővigyázat kezébe játszott a féltettjóságot. Kémek tudósíták a menekvők útjáról, szándékáról; rajtuk ütött. Huszárjai kardra hányták az őrizetet, és a kincset Zerinvárra szállíták. Zrinyinek Kanizsa megtámadására sem ereje, sem ideje nem volt: apróbb csatározásokkal nyugtalanítá a végeket. A Mura mellől a felkelt dunántuli nemesség táborába sietett. Szent László napján Győr és Pápa között gyülvöngött volt össze e had; a későn érkezőket ősi bűn, viszálykodás a vezér-választás fölött, még inkább késlelte. Végre Zrinyit választották meg, kit győzedelmei és az udvar ajánlatai egyaránt támogattak. September hó elején letette vezéri esküjét és a sereg élére állott; égve a vágtyól, összecsaphatni a törökkel.

Ezalatt Montecuculi bátortalan seregét Pozsony mellett szedte össze. A törökök, tatárok áttörtek a Vágvonalon, a felső megyéket, Morvát fürge lovaikon keresztül kasul bekalandozák, Pozsony kerteit elpusztíták, Bécsset halálos rémületbe ejték és 40,000 embert rabszjira fűztek. Forgách még küzdött. *Pio*, a párkányi szerencsétlenség oka, szokott hevességével minden alku ellen dolgozott, de süker nem jutalmazta hősiségüket. Forgách levelei megjárták a nádort, Zrinyit, utolsó reményét, sürgetve segélyt, gyors segélyt. Vesselényi válasza leverő volt: Zrinyi harcra készült Ujvárrért. Győzelemre számolt, midőn katonái tervét megrontották. Ostoba, rosakaratu nemzeti büszkeség támadott Zrinyi ellen, mert őse szláv vérből származott, mert nem magyar. Rakonczátlankodók bajt szerének a vezérnek. — Az egész sereg szűkkeblű, féktelen, vonakodott átlépni a Dunát, mert az ország határain kívül harcolni nem köteles. Zrinyinek erélyes tekintélye, a sokszor tévedő, de tévelyében soha sem konok magyar természet kellett, hogy a zavargók rendre, engedelmségre térjenek. Későn. Forgách, kit föllázadt őrsége is szorongatott, *Pio* és *Locatelli* vezértársaival Ujvárt sept. 25. tisztességes föltételek mellett föladta. Elestét Nográd, Sempte és Nyitra veszedelme követte.

E tájban érkezett meg *Apaffy* Mihály a nagyvezér táborában, és lázító iratokkal intézett a megyékhez; sükerüket bevárando, a török tábor huzamos ideig az újra megerősített Érsekujvár mellett tanyázott. Rájuk Vesselényi felelt, olly hangon, melly szabad, büszke nemzetet megilletett. — Zrinyi pedig karddal készült a választ megírni. Az ellenséget saját táborában akarta megrohanni, Montecuculival egyesülve. A császár helyeselte a merész tervet; nem Montecuculi. Higgadt elmélete nem talált támadást czélszerűnek megfogyott sereggel, elpusztult tartományban. Gyülvölete nem engedé résztvenni a vállalatban, mellyből Zrinyire háramlandott volna a legnagyobb dicsőség. A bán, ki egész lelkével csüngött a terven, sürgette; de az olasz levelet mutatott elő *Portiától*, melly eljárását helyeslé, őt benne megerősíté, megfoghatatlan tény, ha *Portia* félnkségét, a magyarok iránti bizalmatlanságát tekintetbe nem vesszük. S most Bécsben elhatározzák, hogy a fenyegetett vidékeknek, nevezetesen a Csallóköznek védelmére szoritkozzanak a vezérek; az utóbbinak védelmét Zrinyi Miklósról bízták.

Ez eset csak megerősitheté Zrinyit hitében, hogy a magyar csak önmagától várhat segítséget, gondolat, melly buzdítá, csekély megbízásban is nevezetes sükerre törni. Október 15 átkelt a Csallóközbe s a következő napokon Komáromnál hidat veretvén a Dunán, merészen, a török derék seregre nyargalt. Minthogy számmal nem győzte, cselhez fordult; maga lesbe állott, 700 emberét a tábor felé küldötte. Megjelenésük kicsalt a törökök közül sokat. A magyarok megfordultak és a les felé rohantak; az üldöző spahik a kelepczébe estek. — Kedvező perczen Zrinyi kitört, őket hátba fogta 400-at egy basával lekaszabol, a maradékot futásba zavarta. A veszteség hírére a halebi basa segédcapatokkal dühösen a csataterre repült. A tulnyomó erő elől Zrinyi majd verekedve, majd vágtyatva Komárom faláig visszahúzódott: itt rögtön megfordult és a vár ágyui által támogatva az üldözőkkel összecsapott: vezé-

rük elesett; visszaiizettek és a magyarok zsákmányukkal biztosan átvonultak a Dunán

Október végével beállott a zord idő, és a nagyvezért Budára vonulni kényszeríté. Utócsapata, tömérdek zsákmányval, foglyokkal Esztergom vidékén volt már, midőn Zrinyi, égve a vágtyól honfitársainak rabszjiját kettévágni, zsákmányvagyó lovasságával rárohant (okt. 31). A jancsárok, ez osztály zöme, az első megrohanást kiállva, a kocsik — mint szekérvár — mögé vonultak és küzdöttek méltóan hirnevükhöz, melly Európát rémité. Erre Zrinyi a huszárokat lovaikról leszökteté és rohamot parancsolt. Rövid de heves tusa után a kocsik széthányattak, a jancsárok meghaltak: a foglyok szabadok valának.

A hadjárat — úgy látszott — bevégezödött. A felkelt nemesség, több mint 20,000 ember széteszlott. Zrinyi is elesigázott embereit — magyar végöröket, horvátokat, téli szállásokra rendelé. — Most, midőn a rettenetes férfiú védtelennek látszott, indult ki ellene harmincezer török, tatár, boszut állani, és Styriát tüzzel vassal elpusztítani. Hasonló vállalat mult hóban Csengics basának életébe és seregébe került Zrinyi Péter vitézsége miatt. Zrinyi Miklós értesült a készülő tervről, megtudta a helyet, hol a török erő a Murán átkelni szándékozott. Alig 300 lovassal a fenyegetett pontra sietett és virrasztott az egész éjen át. (Nov. 27). Hajnalban mutatkozott és usztatott át a Murán az ellenség előcsapata, kétezer tatár, és kisdud csapatjára bukkant. Kiállított őrei ágyulövésel már tudósíták a kellemetlen vendégek jöttéről; szorult helyzetében merész támadásra határozta magát. Az ellenség nyilzápóra közt pár erőteljes szót mondott katonáinak, Istennek ajánlá magát és bevágott. A tatárok megzavarodva jelenléte, merész támadása következtében, lovaikat megfordíták és a Murába rohantak. A tulpartról érkezett segélycsapatok a folyamban találkoztak velük és visszazoriták őket. Sem előre, sem hátra nem futhatván, a zavarban fegyvereiket is alig használhatták. Sokat elsodort a rohanó ár, még többet leöltek a horvátok, magyarok, nem adva kegyelmet senkinek. A ki futhatott, elfutott; 1000 gazdátlan ló a magyarokra maradt.

Az előcsapat veresége után a főereg boszura készült. Zrinyi, kit győzelem soha sem tett elbizottá, rögtön segítségért küldött. 300 gyalogja két ágyuval épen akkor érkezett meg, midőn a törökök teljes erővel, ismételve, áttörni iparkodtak. — Mindannyiszor visszaveretve Kanizsára vonultak. Zrinyi ellenben naponként új csapatokat vont magához, köztük a Styrián levonuló birodalmi had előcsapatát, ágyukat, miáltal a török vezérek tervükkel végkép felhagyni kényszerültek; de nyugalmat azért még sem élveztek. — Zrinyi, boszut lihegve elpusztított hazája miatt, még ez évben takarmányukat mindenfelé fölperzselt. Csak december vége felé tért vissza várába, de nyugalom helyett újabb vállalatokat forralt, készített elő.

(Folytatás következik.)

Adalék a haza ismertetéséhez.

„Csudák országa, szép Magyarország! te vagy azon boldog boldogtalan föld, mellynek gyermekei két három nyelvnek hangjai közt születnek e világra.“

Igy szólamlík meg az idei „Vasárnapi Ujság“ 38-ik száma: azután pedig „Vágvölgyi képek“ czime alatt olly cikket hoz, mellyet úgy lehet tekinteni, mint adatokra épített oklevelet, részint magyarázatául, részint bebizonyítására annak, hogy a „Csudák országának gyermekei két három nyelvet hall már bölcséjében is.“

A „Vágvölgyi képek“ ezen hatodika a *ericskai népet* akarja bemutatni az olvasó közönségnek, adván az odaváló népviseletet rajzban, és néhány merész vonásban összefoglalván mindazt, mit *Vriczkóról* elmondani jónak vélt.

Mint különöst e népnél említi *Vágvölgyi* ur, hogy romlott nyelvöket senki sem érti; hogy templomban és iskolában szláv nyelven, oktatják őket szláv nyelven, imádkoznak s énekelnek. Oda haza pedig egy ős német nyelven beszélgetnek. Alább *Kachelman* ur szavait idézve mondja, hogy a nyitrai, turóczi és borsi falvakban, (mellyeket itt bizvást mellőzhetek) lakó nép régi s érthetetlen német nyelven beszél; közben pedig a *vriczkai* nép nyelvéből vagy ötven szót és mondatot mutat föl, úgy a mint ő hallotta és magának följegyezte.

Adjon kezét, *Vágvölgyi* ur! és ha úgy tetszik, tegyünk egy kis kirándulást együtt, nem *Vriczkóra*, mellynek magaslatán a

Zsár hegyének forrásai és viz-erei válnak el mint megosztott testvérek egymástól, része északkeletnek tartván, része délnyugatnak, hogy Komáromon fölül újra találkozzanak, — hanem azon hegyhátra, melly a Kárpátok legészakibb vonalával párhuzamosan futva nyugotról keletre, mintegy második sorát képezi azon védfalnak, mellyet a természet északon épített a négyfolyóju haza ótalmára; azon hegyhátra, mellynek északi oldalán önnök vize, a Vág, a délin pedig az enyim, a Garan, erednek és növekednek. Áttekintést, biztost és világosat, csak a magasban álló remélhet.

A királyhavas legmagasb csucsán ülve, mindenfelől a leggyönyörűbb tájképeken fogunk merenghetni, és e magasságon sokat fogunk érteni abból, mit alant állva érthetetlennek tartottunk.

Ugy-e, nem neheztel rám ön, ha mondom, hogy igen ritka esetet kivéve, érthetetlen nyelven emberek nem beszélnek sehoh; hogy minden nyelvhez, ha érteni akarjuk, hozzá kell szokni és hogy különösen a német nyelvet talán sehoh sem beszélnek úgy a mint írják, kivéve talán némely magyar alföldi kollegiumot, a mellynek tiszta német kiejtésében aztán aligha van köszönet.

Azt sem fogja, hiszem, rossz néven venni, ha mondom, hogy én legnagyobb részét azon szóknak, mellyeket ön följegyzett, értem, mindamelllett, hogy valamely népies szójárás hangjait közönséges betűink segítségével leírni, sokszor merőben lehetetlen, mindenkor pedig nehéz, miként ezt egyik legmunkásabb nyelvészünk (Hunfalvy Pál ur, a magyar Akadémiai Értesítőben, 1858, 18. lap), a magyar nyelvre nézve is elismeri, mondván: „Magunk tapasztaljuk, mi nehéz a magyar nyelv körében is az élő nyelv hangjait betűkkel kifejezni, tekintvén a palócz, a göcseji és más tájéjtéseket: pedig alig van nyelv, melly az irodalmi nyelvtől kevésbé tér el a magyar élő beszédnél. A pesti németek nyelvét, vagy épen az erdélyi szászok németségét, úgy hiszem, nem könnyen irhatná le bár ki is: pedig hány száz éve uralkodik már a német irodalmi nyelv, melly a nyelvjárásokat egyengeti és fogyasztja.“

Tul mennék a „Vasárnapi Ujság“ terén, ha mélyebb nyelvészeti fejtegetésekbe bocsátkoznám; de azt merem hinni, hogy mind ön, mind e lapok figyelmesebb olvasói szívesen veendnek egy két ujj-mutatást, melly arra való, hogy az érthetlennel keresztele nyelvbe kissé bepillantassunk.

Tartsunk rendet: osztályozzuk az ön által felhozott szószörnyeket. — Legelől álljanak azok, mellyek egyszerű betűcsere által idomtalanodtak el. Illyenek: *mentig, sontig, sähmen*, miket

helyre-állítani igen könnyű: Montag, Sonntag és Sonnabend értelmében, csak azt jegyezvén meg, hogy ön nem mindenütt jegyezte föl hiven az eredeti ejtést, miben másoknál is, kik idegen hangokat magyar betűkkel utánírják, sok pontatlanságot tapasztalunk. Én így tudom a hét napjait, szoros magyar írás szerint: Zuntig = Sonntag; Möntig = Montag, Dinztig = Dinstag, Minboch = Mittwoch, Dunestig = Donnerstag, Vrajtig = Freitag, Zimmen

vagy Zümmeu vagy Zümmeu = Sonnabend vagy Samstag. — Első pillanatra is látni a szórortásban követett analogiát, miben a hallás és beszélés szervei egyaránt részt vesznek.

Második helyre állítom azokat, mellyeket azonnal értünk, mihelyt tudjuk, hogy e gyermek-nép mindenütt kicsinyítőkkal él, és ha megismerkedünk a kicsinyítés alakjával, melly írásban *lein* volna, de élő nyelven *la* vagy *le*, például: *Fräulein, Fräule* stb. Ide tartoznak a Kuh, Gans, Ross, Follen vagy Füllen; Vater, Mutter, Muhme, Vetter, Pater, Katharina, Johann, Georg, Marie, Krumme, Tropfen. A náluk szokásos betűcsere és kicsinyítés utján igen egyszerűen állnak elő az ön által följegyzett: kulela, genzela, reszala, füllala, vótela, muttela, müml, vette, pátela vagy foffela, Tuncsala, Jankela, Jegela, tröppela, grümpela stb.

A harmadik helyre esnek azok, miket annyira elburkolt az írás által nem támogatott élő nyelv gyámoltalansága, hogy bővebb fejtegetést kívánnak. Illyen a *fudikál*, vagy mint én tudom: *funigl*, miben az Ofanküchleint vagy is tepsiben sült tojás lepényt csak igen gyakorlott nyelvbuvár fogná sejtteni; illyen a *zacsune*, vagy helyesebben *zelsunye*, melly helyre állítva így áll: seht schon nur na, nézze csak! itt indulatszónak használva és mint indulatban szokás, sebesen ejtetve és egy szóvá olvasztva; illyen a *fremden*, vagy, mint én tudom, *orenden* = veraendern, állapotot változtatni, mi házasságra lépés által még ott is történik, hol az

uj házasok nem telepednek egyszersmind uj házba is; illyen az, a mit önigennek vett és *wiedge*-nek irt, és a mit ők *bidennet* vagy *czbedennet*-nek ejtenek. Ennek helyreállítására tudni kell, hogy ők az igenlést kérdéssel fejezik ki, mint mikor mi barátunk kérdésére: akar-e velünk jönni, felelet helyett azt kérdezzük: miért ne? vagy már miért ne? vagy hogy is ne? Mert a *bidennet* nem más mint: *wie den nicht*, hogy is ne? a *czbedennet* pedig annyit tesz mint: *wozu denn nicht*, miért is ne? a

wozu denn nicht, miért is ne? a *wozu* meg wesswegen helyett áll; illy a *hetahá*, mi nem más, mint korcsosított seht da her; nézzetek ide! illyen az, a mit ön *stromijó* és *strominának* ir; miben egész beszéd lappang. *Stromijó* helyre állítva: Strafe mich: ja; azaz a kihagyást helyre pótolva: Gott strafe mich, ja, vagy is: Isten büntessen, ha nincs úgy, Strominá, pedig: Strafe mich: nein, azaz: Isten büntessen, ha úgy van.

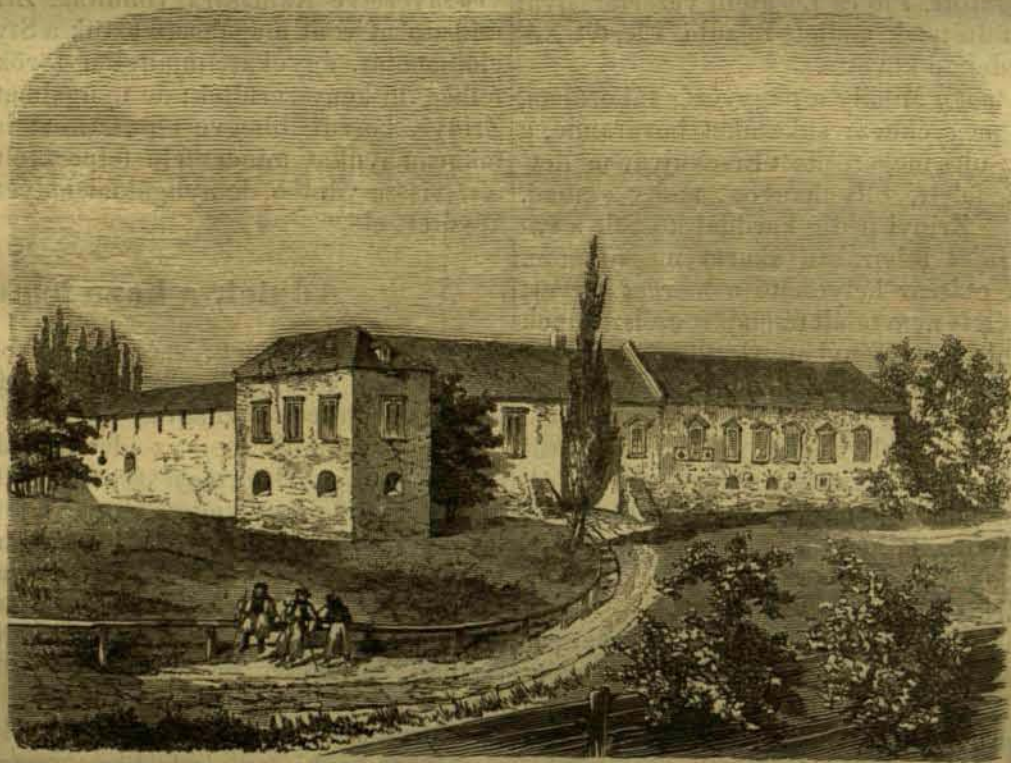
Ebből az is kiderül, hogy az igent rendesen jó-nak = ja-nak mondják, és csak mikor igen helyett azt akarják mondani, hogy *már miért ne*, mondanak *bidennet*.

Negyedik helyen álljanak azok a szók, mellyek igen kis helyre-

ütés után már érthetők. Illyenek: *közen* (ön *kosent* irt) mi nyájas beszélgetést jelent; *sprechen*, mi nemcsak imádkozást, hanem minden ünnepélyes beszédet akar jelenteni; *schellen*, szidni, (önnél *scheln*) a mi ritkán megy végbe azon szónoklati cifrák nélkül, miket káromkodás neve alatt ismerünk, és mik olly sajnós szennyfoltot vetnek nemzeti jellemünkre, egy bográcsba aprítván a tünni és cselekedni tudó magyart a tehetetlenekkel, kik mindenért meg

Keresztelő medencze a besztercebányai templomban.

II. Rákóczy Ferencz szülőháza Borsiban. — Lásd a szöveget 522. oldalon.)

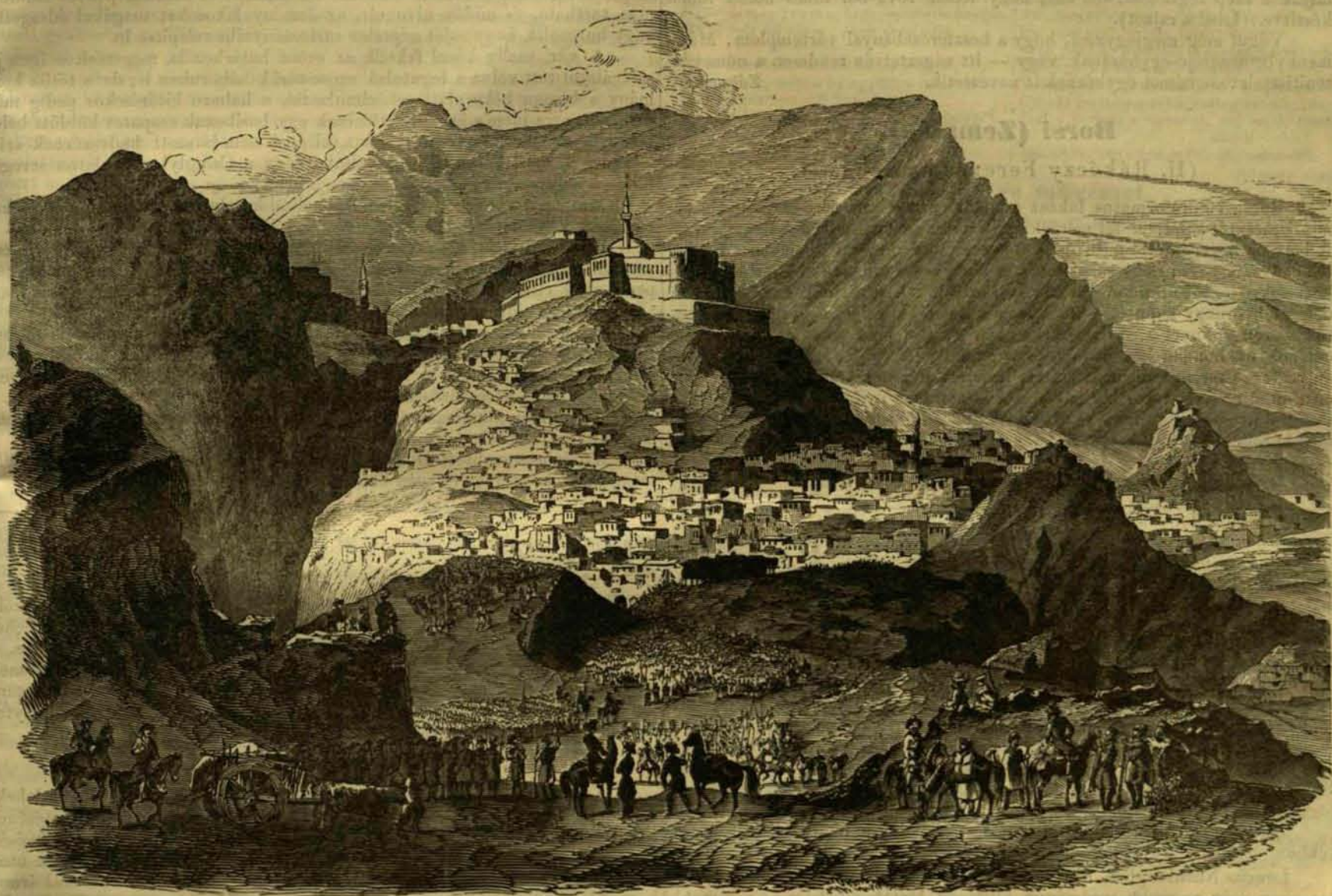
vannak vigasztalódva, mihelyt magokat jól „kikáromkodhatták!“ wasserschnaá, (ők *boszesnaá*nak mondják) rántott leves reszelt tész- tával, azaz vizbefőtt reszelt árpa (geriebenes Gerstl) *fára*, tulajdon- képen *verreckt*, a mi döglöttet tesz; *vrá* vagy ön szerint *fár*, nem más mint Frau; *hinetroa*, annyi mint Hühneraar, azaz keselyü; *krign* (önnél *krikl*) *kriegen*, azaz veszekedni, pörölni; *herangó*, annyit tesz mint *ringen*; birkozni, a mult időben *gerungen*, a miből lett az ön *kerangója*; *petert*, helyesebben *bethört*, e népnél csakugyan annyit tesz, mint elbolondított, azaz, a kit megcsaltak; *gjet dech zachu*, nem jól van leírva: *gi dich cságu* a helyes írás, és helyre állítva lesz: *gehe dich zeigen*, menj, mutasd meg magadat.

Végre maradnak a szók, mellyek szemlátomást idegen nyelv- ekből vétettek föl a vriczkaiak által. Ilyen a *pracovat*, mi a tótból van átvéve és dolgozást jelent; *strela do twej materi*, a mi tót nyelv- en annyit tesz, mint istennyila az anyádba. Ilyen czafrangokat, mert minduntalan ismételtetnek, legkönnyebben sajátit el szomszéd

chenből, és nem esznek ujjaikkal vagy legfőlebb bicsakkal, mint a parasztok, haaem *snoubhelczalt* használtak szerszámul, mi nem más mint Schnabelhölczchen- azaz fakanál, vagy szoros értelemben orrfácska.

Fejtegetésem tárgya csekélynek látszik; nem is fogja érde- kelni azokat, kiknél a haza ott végződik, hol a magyarság, valamint azokat sem, kik a történetekből is elégnék tartják annyit tudni, a mennyi történelmi könyvekben ki van nyomtatva. — De én azon reményben írák ezen adalékot, hogy lesz itt ott egy rokon lélek, melly meg nem elégszik annak megemésztésével, a mit nekünk tá- lalnak, hanem kezébe veszi a „*bakulát*,” vagy a körmöczbányaiak *krummstébalját*, és ott gyujtván meg mécsét, a hol legközelebb eri, leszáll velünk az „*iratlan könyvek*,” a természet, a népelet, a letünt századok mélyébe, hogy az okulás aranyát, a tudás igaz gyöngyét hozhassa föl azok számára, kiket minden érdekel, a mi honi, és minden, a mi emberi.

Barsi.

Bajazid. — (Lásd a szöveget 522. oldalon.)

a szomszédától; a *paternosterle* alig kíván fejtegetést; *halena*, tótok- nál szürt jelent; *kácsából* lett kacsela, vagy is kis kácsa; *pilléből* pilala, vagy is liba; *levesből* lett lébet, *csipetnyiből* lett csipala, vagy is morzsácska, *kisbiróból*, kisbér, mit széltiben lehet hallani, az eredetinek értelmében. A *mossitel* alkalmasint *possitel*, vagy *possitt*nak hangzik, és paszitáknál szokásos lepényt vagy más tész- tás süteményt jelent. — E szerint csak két szó van hátra, mit nem fejtegettem: a *janicsarchen* nevü botos vagy tópany, és a *micsopala*, mellynek csikót kellene jelenteni, mit azonban soha sem hallottam, noha czifrabbak is vannak, mint például: *kibelanczala*, mi a né- metprónai fiatalásnál a csikónak kedvenz elnevezése.

Volt idő, mikor Körmöczbányán egymással enyelegvén az oda- való németek, a mesebeli üst és fazék módjára egymást csufolták szép nyelvökért, és különösen a vidékiek avval szoktak előállani, hogy a körmöczbányaiak már nagyon műveltek, és már nem esz- nek, mint más emberek fiai, a földön vagy egy-egy lapos kő hátán, hanem *fressprédalon*, a mi asztalt akar jelenteni, a *fressen* és *Brett-*

Becsés mürégiségek

a beszterczebányai vártemplomban.

Hazánk azon régi egyházai közt, mellyek még ma is a hajdani építé- szet, festészet és szobrászat szép példányaival s különösen azon sajátosság nagy hatással bírnak az emberre, hogy ezt okvetetlenül áhitattal töltik el — áll a beszterczebányai vártemplom. — Nemcsak látja, de érzi itt mindenki, hogy szent helyen van!

Ezen egyház építése 1255-be, Beszterczebánya azon fényes korába esik, midőn IV. Béla király e városba — melly a tatárjárásban elpusztitta- tott s elnéptelenített — Rajna s Meissen vidéki jövevényeket telepített le és számos kedvezményben részesített. A 15-dik század végefélé ez egyház a két duggazdag bányapolgár: Königsberger és Glokkniczter által, pompá- san lón nagyitva s diszítve; de 1661-ben majdnem egészen a lángok marta- léka lón. Ezután ugy állítottott helyre, mint azt most látjuk.

Belépve az egyházba, először is az izletesen boltozott mennyezet, mondhatni remek fresko-festményein gyönyörködünk, mellyek 1661-ben festettek. Aztán a főoltárkép tűnik fel, melly Mária menybemenetelet ábrá- zolja. A főoltáron négy, fából csinosan metszett, megaranyozott nagy alak

van helyezve, mely a hitet, vallást, reményt és szeretetet jelképezi. Az orgona a Beszterczén született Potkonitzky Mihály mester műve, nagy s igen szép hanggal bír. — Az orgonától balra a Borbála-kápolnába jövünk, mely ez egyház legrégebb s legeredetibb karban meghagyott része. Itt egy pompás — egészen a kápolna boltozatáig felérő faragványokkal ékített, erősen meg-aranyozott — faoltár van felállítva. Mindjárt az oltárkö felett Krisztus 12 apostolaival van egy darab fából mesterileg metszve. A két ajtószárnyon — melyekkel az oltár elzárható — kívülről némi festést vehetni észre, mely a művészet fényes jeleit bírja; továbbá tisztán olvashatni még itt: 1202. an-dem. tag. sand. ypoliti. — A kápolna szögleteiben felül, ott hol a góth boltozat végződik, kőből művészileg faragott fél mellképeket látunk. A templom felé nyílt a kápolna s csak alacsony vörös márvány-sorompó által van attól elválasztva. A sorompók előtt balra a templomban egy vörös márványlap 1519-ből, a rajta levő felirat szerint egy apátasszony hamvait fedi; a szóhadgyomány után pedig a fentemlített Königsberger gazdasszonya van temetve. En azonban a feliratnak nagyobb hitelt adok, mivel ezenkívül még egy apátasszony van a márványlapra kivésve. — E sarkó átellenében jobbra egy régi keresetelő-medence áll, mely 3 1/2 láb magas, felül 2 1/2 láb széles és gyönyörűen van rézből öntve 1517-ben. A festés és aranyozás nyomait is látjuk e szép régiségen; de kár, hogy fedele 1672-ből nincs hozzá illően készítve. (Lásd a rajzot).

Végül még megjegyzem, hogy a beszterczebányai vártemplom, Mária mennybemenetele-egyházának, vagy — itt végezve rendezen a német istentisztelet — német egyháznak is nevezetik.

Zólyomi.

Borsi (Zemplén).

(II. Rákóczy Ferencz szülőháza.)

Borsi, 700 reformatus lakost számláló zemplénmegyei helység, Sátor-alja-Ujhelyről keletnek fél mérföldnyi távolságra, a Bodrog balpartján. — A helység közepén álló góth építésű ó templom melletti ösvényen a faluból kihaladva, egy régi nagy sáncz fenekén hömpölygő kis patak hidjáról a szemközti fekvő erdőben ódon várkastély korhadt falazata tűnik szemünkbe. A délre fekvő nagy kaputól — mellyen a felvonó hid csigái még most is láthatók — repkénynyel s iszalaggal befutott sötét lépcső vezet az első emelet csarnokába, honnan két ajtó nyílik az épület jobb és bal felére. Jobbra indulva tágas terembe jutunk, hol II. Rákóczy Ferencz született. *) A terem még mind tartja a vörös-barna festéket, s a falban óriás kandalló találtatik, mellyről azt beszélnek, hogy ünnepek alkalmával ökröt sütöttek benne. Ebből még három szoba nyílik egymásba, s jelenleg az egész lakosztály a mostani

*) „Kazinczy Ferencz levelei Kis Jánoshoz.“ I. k. Budán 1842.

birtokos gróf Almásy gazdatisztjének szolgál lakásul. A számos teremből álló másik épületrészt alkalmasint katonai laktanyául használták volt, mert a lőrések, sőt a nyilazólyukak is még mind kivehetők. Az épület végén, — mint a remek antik faragványokból kitetszik — góth modorban épült nagy-szerű egyház romjai fekszenek. Az északnyugoti és déli részen elnyult földalatti boltozatos termék legnagyobb része, a sárospataki várhoz vezető *alag-uttal* együtt, már beomlott; a mit pedig az idő még megkímélt, azt most istállóul s gazdasági raktárul használják. — A kastély udvarával összekapcsolott terjedelmes és szép kertben szintén számos épületrom és erősségmaradvány találtatik. (Szirmay: „Comitatus Zempliniensis.“) Z. K.

Bajazid.

Bajazid fővárosa a hasonló nevű basaságnak; fekszik török Örményországban az Allah-Dags vagy Istenhegy lábánál.

25,000 örmény és kurd lakja s fekvésénél fogva igen erős hadtani pontot képez. Mindemllett el van hanyagolva s nincs kellőleg méltányolva. Erődítési művei igen régiak s épen nem felelnek meg a hadtani mai kívánalmainak. Ez okból a török-orosz háborúkban nem egyszer esett, sokszor kardcsapás s vérontás nélkül is az orosz hatalmába, ki aztán e pontot szintén nem tarthatá, és midőn elvonult, az örmény lakosokat magával édesgette vagy hurcolta, hogy saját néptelen tartományaiba telepítse le.

A vár, melly közel fekszik az orosz határhoz is, megerősítve igen jó szolgálatot tett volna a legutolsó orosz-török háborúban is; de a török kormány a hosszú béke alatt ezt elmulasztá, a háboru kitörésekor pedig már nem volt arra ideje s így örízetül csak egy basibozuk csapatot küldött bele, bizonyos Szelim basa vezetése alatt, ki épen nem látszott hadvezérnek születve lenni, mert Wrangel orosz altábornagy a Csingly-magaslaton seregét teljesen megverte.

Másnap a vár és város ellenállás nélkül hatalmába esett s minden éllel s hadszer-készletet elfoglalt.

Ha Samil vitézsége és szerencsége Wrangelt a Kur folyó mellé visszavonulni nem kényszeríté vala, s a szomszéd Araxes melletti turkománok a persa sakk ellen föl nem lázadnak, a török uralomnak Örményországban aligha örökre vége nem szakadt volna.

De nemcsak mint hadtani, hanem mint kereskedelmi pont is fontos Bajazid. Nagy mennyiségű és jeles csalánszövetet készítenek lakói, melly a török és persa háremekben mint fátyol nagy szerepet játszik. Fekvése igen kedvező a persa kereskedelemre nézve.

Talaja igen alkalmas a föld- és szőlőmivelésre; de ezek közül egyik sem üzetik nagy mértékben.

Különösen említést érdemel regényes tájéka, mellyet midőn a szemlélő megpillant, az *ezeregy éjszaka* bűbájos világát véli szeméi előtt kitarulni.

T Á R H Á Z.

Mesterséges borkészítés.

Néhány évvel ezelőtt dr. Gall Trierben azon meglepő felfedezést tette, hogy a rosz minőségű bort tetemesen megjavíthatni, ha tulnyomó savanyának kevesítésére, vizet s cukrot keverünk bele, avagy ha természeti forrásba hozzuk. Ámbar pedig már előbb Döbereiner, Leuchs stb. irataikban hasonló műtetre figyelmeztettek, Chaptal francia miniszter pedig még korábban a savany megkevesítése nélkül ezukor hozzátelet ajánlott, mindemllett Gall szilárd alapokon nyugvó módszere a borkezelők közt nagy hatást gyakorolt. Sok oldalról megtámadták, de ő nem csüggedett módszere elterjesztésén a legerélyesebben működni.

Nem rég egy még fontosabb tény jött napvilágra, melly sok évig könyvekben eltemetve szunyadt.

Leuchs Nürnbergben, dr. Gall és kevéssel rá Magouly Franciaországban azon még nagyobb eredményű állítással léptek fel, hogy a nemesebb bort szőlő nélkül is elő lehet állítani. A mesterséges borkészítés ez eszméje mindenkit meglepett s a tudomány tagadja lehetőségét, csupán azt engedvén meg, hogy savanyval, ezukorral és vízzel, csak borféle, a borhoz hasonló italt lehet előállítani, nem pedig olyat, melly a bort minden tulajdonaival együtt pótolhatná.

A borvegyészek állítják, hogy a bor olly valamit tartalmaz magában, a mi mesterség által elő nem állítható s e mellett olly állományokat számlálnak elő, mellyeknek a borban létezését csak sejtik, és olyakat, mellyeknek csak parányiak (atom) vannak s mellyek egyáltalában nem képesek arra, hogy valamelly bornak jellemet kölcsönözzenek.

A mesterséges bornak viz-, cukor- és savanyból összeállításánál természetesen nem állapódtak meg, mert állítják, hogy most már mindazon anyagokat belevegyíthetik, mellyek a természetes borban vannak s ennek tulajdonait föltétezik, sőt a némes bort jellemző zamatot, nem mint eddig bizonyos füvek által, hanem egészen természetes uton képesek előidézni és így a bizonyos sajátosságokkal kiváló bort is utánozni.

Jóllehet azonban, már sok borismerő ivott mesterséges bordeaux-it természetes gyanánt s bár Petiot francia bebizonyítá, hogy a jó must Gall utasítása szerint kezelve, háromszor annyi bort ad, mint különben: mindazáltal a borcsinálás, (kivált nálunk magyaroknál) még sok időig nem fog virágzásba jönni.

Franciaországban már részvény-társulat alakult borgyárt alakítani az

állítólagos föltaláló Magouly igazgatása alatt. Leuchs állítja, hogy szőlő nélkül, mesterséges uton a legnemesebb borokat is fölismerhetlenül lehet utánozni, és hogy a mesterséges bor még jobban eláll, mint a természetes.

Németországban e kérdés felett sokat vitatkoznak, s röpiratok jelennek meg mellette és ellene. Mire mi csak örömmel sohajthatunk fel: Hális-tennek, hogy nekünk a természet adta meg, a mit másutt mesterséggel kénytelenek pótolni!

Férhias időtöltések.

A Vasárnapi Ujság elégázer adta s adja jelét, hogy a szellemi érdekekért harczol; a szellemi felvilágosodás, a tudományok s ismeretek terjesztésének s az irántoki vágy ébresztésének szentelése kezdettől fogva minden törekvés. Ez utjában kíséré őt józan felfogással a magyar olvasó közönség; ez uton fog az megmaradni továbbra is. „S mi mégis holmi vadászatokról irunk koronként tudósításokat s mindjárt alább is egy az „agaraszat“ dicsőítésére szolgáló versezetet közlünk — mi köze van ennek a szellemi mivelődéshez? — kérdehetné egynémely tudósnak készülő, jóakaratu fiatal ember. A kérdésre igen könnyen megfelelhetne mindenki a maga emberségéből is; elmondhatná, hogy a négy fal közti szellemi foglalkozások elvégre is szórakozást igényelnek; saját tapasztalatából beszélhetne egy másik, hogy az olly nagy népszerűségnek örvendő kártyaasztal is leverőleg, pusztítólag hat a testre és lélekre, — de halljuk ezuttal ama józan felszólalást, — mellyet közelebb a „Vadász és Versenylapban“ bocsátott közre egy praktikus hazánkfi, ki azon kérdésre felel, hogy miért kívánatosak a férhias időtöltések hazánkban?

Átalában nagyon igaz mondat az — olvassuk a nevezett lapban, — hogy „mens sana in corpore sano“ — a test épységét, erejét pedig semmi sem mozdítja ugy elő, mint az, mit az angol „out doors sport“-nak, *négy falon kívüli mulatságnak* nevez. Ezért nem tartom én a aport többi nemét is haszontalanságnak, sőt terjesztését édes hazánkban a kor egy kiáltó szükségének vallom. Tagadhatlan, hogy a nemzedék egyre satnyul és gyöngül — s ha nem is megyünk vissza a korra, midőn „más magyar kar menyköve villogott Attila véres caatáiban,“ — de ha csak a pár század előtti kor nevelési rendszerét, szokásait és mindennapi életét tekintjük, látni fogjuk az okot, a mellyért „actas parentum peior avis tulit nos nequiores,“ minden bizonynyal „daturus progemem vitiosorem,“ ha egyik végletből a másikba esve, a nem rég megkezdett nevelési rendszer irányába hanyatt homlok rohanunk.

„Nem rég még minden ember táblabírónak, (tisztelet becsület e név

emlékének) prokátornak, latajnernek nevelte gyermekét, ma ellenben mindenki Brotstudiumra taníttatja és realba polytechnikumba, küldi. Nem mintha ez irányt, kivált a jelen korviszonyok közt helyesnek nem tartanám, de attól félek, hogy a sok évi tanulmány közt elhanyagolt testi erő és épség rovására fog képződni a szellem: attól félek, hogy technikai készségű élelmes embereink száma megszaporodik, de az izmos vállu, piros arcú, edzett alkatu fiak száma fogyni fog; hogy a növekedő ivadék a gépet összeállítani és mozgásba hozni képes — de a lovat megülni képtelen leendő; hogy lesznek gyáraink és e gyárakban jó ekevasak és kardok készülendek, de nem lesz erős és ügyes kar e kard forgatására, és az ekevas mélyebbre fog szántani és tisztábban forgatni, mint a mai s az ekezarvát tartó vegytanilag is ismerendi a földet — de a materiális kor közönyösségével nem fog arra eszmélni, hogy a hasa földét szántja.

Ezeztől féltemben ohajtom én a „négy falon kívüli“ sport terjedését honunkban — és nem tartom haszontalanságnak, sőt nagyon is becsülöm az angol irányt, mely a kenyéstudiumok művelése közben sem feledkezik meg a testedző sportról. Ennek minden neme, azonkívül, hogy a társadalmilag annyira üdvös egyesületi élettel jár, bizonyos nemzeti jelleggel is visel magán és az angol büszke arra, hogy európaszerte ő a legjobb lovas, legjobb tengerész, legedzettebb alkatu ember és legkitartóbb, legügyesebb minden testi gyakorlatban. Tiszavidéki alföldi népünk munkabíró erős faj, de fogadni lehetne, hogy egy középerjű öklöző angol két nagyerejű bérest verne le, mielőtt ezek csak ráérnének is, amazt galléron ragadni. Ha a Hydeparkban, (London közhelyén) sőt vadászatokon is sok és jól lovagló hölgy látható, ha az Archery-meetingekben (lövöldékben) a női kéz sokszor ügyesebben lövi a fekete pontba nyilvesszét mint a férfé, ha a szép arcz a négy falon kívüli mulatságok gyakorlatában vált barnapirossá: ezen csak örülhet a nemzet, mert az illy egészséges nő ivadéka épebb és erősebb leendő, mint a fegyverdurranásra ijedező idegzetes anyáé.

Leginkább pedig a s erdőből fiatalságra nézve valóóságos áldás az a criquet, mely a tanulási órák után a testnek egészségre való mozgást nyújt, a tagok rugékonyságát kifejti, és a lelket a collegiális örömeke élvezetében felvidámítja. Valóban nagyon ohajtható volna, ha honi finöveldeink közül is legalább azok, mellyek önálló belserveszettel bírnak, mielőbb olly térrel lennének ellátva, hol a fiatal növendékek az angol sporthoz tartozó illynemű játékok közt nyernék testük kellő kifejlődését és a külső ügyességben is állana közöttük — hasznukra váló vetélkedés.

S most olvassuk el annak bizonyítványaul, hogy nálunk illy férfias mulatságok hiányában nem vagyunk, a következő jó ízű verseteket:

Agarász-élet.

KÖZLI HUNDSZENTL.

Első szakasz: Kiindulás.

Egyiken az alföld téres pusztáinak,
Mellynek sík rónai mérföldekre nyulnak,
Hol egymást váltja gyep, vetés, ugar, pallag
Egy agarász-csapat kedélyesen ballag.

Férfiak alakok kerek kis kalappal
Sas-darutoll, árva-lyányhaj bokráttakkal,
Szakálluk ép, mint azt Isten teremtette,
— Ezeket a divat bélyegbe nem vette. —
Körmönfont karikás kanyarul vállukon,
Mellyet Ujvároson Keczei Bandi fon,
S a kurta pipaszár deres bajusz alul
Bodor füstöt bocsát — finanszatlanul. —

Köztük egy vén bajnok — megmondom a
névét.

Jó Recski Bandi az, ha hallottad híret,
Antik szobor ama tüzedzett anyagból,
Mellyen az időnek foga sem könnyen dul;
Mellette, véle, egy-öntetű pajtása
Korszenvedélyben és kitartásban mása,
Egy példány szintén az apák szebb korából:
A kedélyes öreg Langius *) lovalogol.
Heves verseny-társak kint a futó gyepen,
De szives barátok a komoly életben.

Fiul nézd meg e két telivér-öreg,
Mert hidd el, e fajnak magva is kivesszett;
S a mint korunk neki dült a súlydésnek,
Illy férfiak majd csak hagyományban élnek.
Más kor, más faj lép a réginek helyére,
Korcs és bitang, mint volt, jött-ment apja vére.

— Nézd ott a bal szárnyon egy anglo-man
gyerek,

Veres frak- és köcsög-kalaphab didereg.
Ikratlan lábszára feszes, szarvas-bőrben
Csak egy lötyög, ütveg — a kapnis stíliben.
Orra czinkét fogott, — de még jó e helyen.
Hogy nincs kopasz ajkán, a mit elkeverjen.
S ez egy történeti nagy név örököse,
Ha látná, sirjában fordulna meg őse!

Az öreg Langius oda-oda tekint,
Fejét csóválgatván a szomszédjának int,
S felsohajt, mert keblét nehéz bú terheli:
„Hej! hej! Bandi pajtás!“ a többit elnyeli —

De bár szemét sem füst, sem dér nem csipte
meg,

Ősz pilláin mégis egy fényes gyöngy remeg.

... De a közép faj is van képviselve itt,
Melly híven őrizi még a mult kor elveit,
Saját ősi telkén szánt, vet függetlenül,
Míg más hiru fény — és kővér soldért hevül.
Csak néha már tágít, elunja a sokat,
Idő-, körülmény-, lö-nyeregben válogat,
Unterziehot visel, párjával huz inget,
Ha esni kezd s szél lú, már haza tekintget.
De van még benne szív, erő kedv, akarat,
Idomit jó vadászlovat és agarat,
S ha aztán jó lovon, délibábos pusztán,
Tünő felle-áryként repül a nyul után —
Kigyult arcán kétség, remény, vágy lelkesül,
Hah! keble mint tágul a puszták szelétül!..

Majd este pattogó kandallója körül
Vigkedvű czimborák zajos körében ül,
S újra meghajtván az elfogott nyulakat,
A tréfás vitáknak vége alig szakad.
Vagy bár magánosan felszított tüzénél,
Jó izün hallgatja, mint zug kívül a szél
A már-nár kialvó hamvas parázs felett,
Tündér almokat szó a méla képzelet.
S ha mérgesebben felsúvölt a förgöteg,
Az ablakot fagyos hóval zörgetve meg:
Mélyebben fészkel magát karszékeben,
S otthonos kényelme bájos érzetében,
Fris lángra gyújtja fel pislogó úszkeit,
Mondván: „Deus nobis haec otia fecit!“

E faj az, melyet én nevezek suk-vérnek,
Mellyet itt Csanády s Torma képviselnek.
Csendes, de jó vérű s szenvedélyes fiuk,
Jó Lepke fajúkra tulságosan híuk.
(Am sérted *Peniculus* vagy *Rulla***) emlékéit,
Tudom hetekig nem kötnék veled békét!)
Egyébkint mindkettő — mondjon más, mit
akar —

Talpig becsület, tisztá keblü magyar!
Jellemök: romlatlan egyenes lelkület,
Őszinte nyílt kedély, és vendégszeretet —

S mit nem képes, semmi varázsa ingatni meg
Független önállás, vagyon- s erkölcsileg.

Van még itt egy lovas, pedig a javából
Nyílt melle, nézd, fagyos szellel, hóval duezol,
Tollas kalap, gondör bajusz, tömött szakál.
Kihívó arca nyílt vonásához jól áll.
Mindenképp úgy felel — ha kérded, hogy ki a
Gássi, a természet el nem fajtott fia!
Törhetlen és erő, nyers eredetiség,
Kiben az ifjuság tüze még most is ég —
Egy még ama: „Ne bántsát a magyart“ faj-
tából,

Kitől, ha haragszik, jobb, ha maradsz távol,
Sőt, még, ha mulat is, tuskés jó kedvében
Tanácslom, hogy vele bánj szőre mentében;
De bár nem hajladoz kaczer pukkedlivel,
Tud lenni hü, szilárd, lovagias, ha kell.
S ha egyszer komolyan szót, vagy kezét
adott,

Fejed- s vagyondat bátran rá bízhatod.
Nem hizeleg, s szilaj, de biztos, egy szóval:
Egy és magyar typusz fény s árny oldalával,
Mellyről megírva van: *hogy jussát nem hagyja*,
De ha vele jól hánsz: *ingét is od adja*.

Hát e merész lovas itt barna képivel,
Mért nem mutatod be együtt a többivel?
Ez a sorozatban elől bapná részét
Ha nem követ vala el egy „*Crimen laeset*“.
Minél súlyosbat el alig követhetett:
„*Ellős agar alá tett kopó kölköket*.“

Vadász codez szerint ez becsület-sértés:
Természet elleni bün, vér-fertőztetés,
Délceleg szarvas alá tehetsz vakandókat,
Varju-ñut sasnak, oroszlánnak pocrot.
S inkább olthatsz nemes ananászba tököt,
Mint szopni tégy agar alá kopó kölköt;
Hogy e lovagias állat nevelje itt
Az or-gyilkos vadász szaglaló kémét!
Ha rossz agarad van, buzsd kutgómre fel,
De illy lealdzó sértést nem érdemel.

De tán használni fog dorgáló szózatom.
Azért bár most kizárt nevét elhallgatom,
Ha benne újra felbuzdul az ősi vér.
S kopó-tévelygésből az igaz hitre tér:
Arany-könyvünkbe mint megtérő bűnösét
Beírjuk *jure post-limini* nevét.
Mig így ismerkedünk, a csapat az slatt,
A borzas tarlókon jó előrehaladt.

A lovasok előtt négy vagy öt lépéssel
Szélgulda két selyemszörű agar figyel!
Egyik angol, fehér, zsemlyeszin foltokkal,
Magyar faj a másik, hamvas fehér nyakkal,
Az „*maggi*“, a veres frakkos a gazdája,
Ez „*szarvas*“, a régi Ráday fajtája.
Szép példány mindegyik tüzzel, vérel teli
Mindegyik a fajtát méltán képviseli
Vékony orr, tüzszemek kiülő homlokokon
Gímös izom-csoport a vastag czombokon
Szeles kereszt s farscont, tég mell; tömött
derék

Mutatják, hogy nemes televér-nemzedék.

(Folytatás mások.)

Irodalom és művészet.

— (A „*Hirmondó*“ című új néplapról) keringett hírek valószínűsnek indulnak. A Polit. Ujdonságok mult számával vették olvasóink az új lapnak kellő megfontolással irt programját. A „*Hirmondó*“ *Heckenast* Gusztáv kiadásában *Hajnik* Károly szerkesztése alatt fog megjelenni, mi a közönségnek teljes biztosítékot nyújt az iránt, hogy a vállalat fennakadás nélkül, erélyesen fogja folytatni kitűzött pályáját. A lap első száma nov. 16-án s azután minden két hétben fog megjelenni egy, néha két iven. Egy évi folyam előfizetési ára 1 pft. E felosztás s ez ár már maga mutatja, hogy e lap különösen amaz életmódjánál fogva az olvasásra kevésbé ráérő s csekélyebb vagyonnal megáldott (kézműves és földművelő) osztályra van számítva, mellyet kiválólag „népnek“ szokás nevezni s mellynek mind ez ideig irodalmi vágyai s — bár mit tartanak némelylek — irodalmi közlőnye nincs. Hogy szükséges-e ez? arról kételkedni nem fog senki. Hogy lehetséges-e? Arra kedvezőleg felel a tapasztalat. Ki hitte volna ezelőtt 5 évvel, hogy a Vasárnapi Ujság s az utána támadt rokonlapoknak annyi, s olly állandó közönsége legyen hazánkban, mint azóta mutatkozik? A közönséget teremteni kell és megtartani tudni, — reméljük s ohajtjuk, hogy ez mindkettő sikerülni fog a „*Hirmondónak*“, miből ismét csak a nagy egészségnek, a hazai, nemzeti műveltségnek leendő legnagyobb haszna; s haszna leendő a többi irodalmi vállalatnak is, mellyek e néplapban az olvasóknak egy új növényiskoláját nyeresdük. Véleményünk szerint minden igazi népbarád feladata most, ez új lapot — ha annak sikerében és üdvös hatásában hisz — az illető körökben ismertetni s terjesztetni. —

Itt ott hangok emelkedtek, hogy a „*Hirmondó*“ mint a Vasárnapi Ujság „verseny-társa“ lép fel s némileg annak elnyomását célozza. Nem ez a foljuk ezuttal e nézeteket, mellyek magukban hordják a képtelenség jellemét; de a ki ez új lapról keringett előleges hírek hallatára illy véleménynek netán némi joggal engedett volna is helyet, az, hiszszük, teljesen ellenkező nézetre tért a „*Hirmondó*“ programjának elolvasása után. Azonbana tárgyat eléggé fontosnak tartjuk arra nézve, hogy megvitatásának s a „néplapok“ felőli fogalmak tisztába hozatalának még külön cikket is szenteljünk. Miről jövő alkalommal.

2 (Jóé évi naptáraink.) 5. A „*Délibáb*“ a pengő forintos, ugy nevezett nagy-naptárnak rendjét a jövő évre mindeddig egyedül képviseli, anélkül, hogy a kivételes helyzettel visszaélve, az előbbi évfolyamok által maga iránt gerjesztett részvétet ez idén is cserben hagyná. Mint üzlet-vállalat, most sem bír és nem is akar ugyan az üzlet-szemponatokon tulemelkedni, de midőn mindenkinek eleget kíván tenni, egyszersmind igyekszik ezt lehető tanulsággal kötni össze: mit méltánylattal kell említenünk. A változatos tartalom szépirodalmi rovatából Jókai „Magyarföld szépségei“ című, részben már másutt megjelent rajz-sorozatát s „Hogyan mulat a magyar nép piros-pünkösd napján“ című leírását (melly, ha nem esalódnunk, szintén másodsor van kiadva) ugy Sárosy „Bagolytűkör“ című tréfás költeményét kell különösen kiemelni; — az értekezések közt Benedek Józsefnek a délibáblégtüneményről irt világos előadásu tanulságos fejtegetését, s Dallos Gyulának a francia irodalomról (kezdetül maig) dióhéjba szorított velős ezikke érdemel említést. A népismeri, gazdasági és kertészeti rovatban hasonlóképp sok érdekest talál az olvasó; a naptári rész (magyar és erdélyországi schematismus, ügyvédi és gazdatiszti névtár, vásárok, bélyeg-, újpénz-tábla stb.) lehetségig kimerítő. A képek elég tiszták (az enyedi vár rajza az eredetihez keveset hasonlít. — A füzet elé Petőfi aczélmetszetü arczképe van mel-lékelve.

2 Ormós Zsigmondtól, Herz János nyomdájában „*Adatok a művészet történetéből*“ című munka van sajtó alatt, melly vállalkozó könyvkiadónk Pfeiffernél fog megjelenni, s irodalmunkban rég érzett nevezetes hézagot kíván pótolni.

*) A fiatal lelki s szeretetre méltó öreg: Nadányi Imre.

**) Csanády József ismert jó agarai.

— (B. Eötvös József tollából) egy kötet „Elbeszélés“ jelent meg. A regényolvasó közönségnek, különösen a nővilágnak, hol b. Eötvös neve a legjobb hangzással bír, ennél alig mondhatnánk kedvezőbb hirt. Tartalma e kötetnek az alsóbb néposztály köréből vett 3 szép elbeszélés, u. m. 1) A molnárlány. 2) Egy tót leány az alföldön. 3) Téli vásár. — Ara a csinos kötetnek 1 ft. 20 kr. Kiadja Heckenast Gusztáv.

— („Az afrikai oroszlánvadászat“) című, méltán elhíresült francia munka e napokban jelent meg igen diszes kiállításban és sikerült fordításban. A fordító Vajda János; a kiadó Ráth Mór. E munkát átültetni irodalmunkba is, valóban szerencsés gondolat. Gérard-nak, ama világhírű francia oroszlánvadásznak kalandjai vannak itt előadva oly tetszetős modorban s élénk előadással, minőt csak egy francziától várhatunk. E munka bizonyosan kedves olvasmány lesz a hosszú téli estéken a férfivilágnak, különösen a vadászatkedvelőknek s mindazoknak, kik a férfias erő és bátorság nyilatkozatain örömeiket találják. Lehet, hogy lapunk is hozand ez érdekes könyvből mutatványt. Ara 1 ft. 20 kr.

— (Pályadíjnyerés.) Folyó hó 21-én Pápán tartott konsistorialis ülésben mutatott be, az egyházkerület által 1857-ik év komáromi nagygyűlésében „népiskolai tanterv“ készítésére kitűzött pályakérdés eredménye. A bírálók hivatalos előterjesztéséből kitűnt, hogy május 1-ére mint határnapra 7 pályamű érkezett, melyek közül a bírálók egyező akarattal „μελετη το παυ“ jelíggel ellátott művet legjobbnak, és így a 40 darab aranyból álló jutalomra, — a „non multa, sed multum“ jelíggel pályaműt pedig dicséretre méltónak ítélték. Felbontatván a 1-sőnek névrejű levelkéje, abból Zsindeli István, sárospataki képezdei tanár neve tünt ki. A dicséretet nyert mű felbontott jelíggel pedig szerzőül Tóth Balázs, pápai gymnasiumi tanárt vallotta. — A konsistoriumi ülésből.

△ (Pályadíjnyerés.) A „T. L.“-ban Ranolder veszprémi püspök ő exclja 6 darab arany díjt tűzött volt ki a következő kérdésre: „Mit tehet és mit kell a néptanítónak tennie, hogy azon borzasztó rablások és gyilkosságok, melyek az ország több részét időről időre rémülésbe hozzák, idővel legalább nagyrészt megszűnjenek?“ A díjat Irsik Ferencz szakaszi plebános nyerte el, ki legjobban fejtette meg a kérdést. A cikk alkalmasint a „T. L.“-ban fog megjelenni.

△ Megjelent Veszprémben nyomva: „Megtört szív hangjai“ versfüzér, írta Balogh Alajos. Ara 24 pkr. Kapható Sümegen a szerzőnél. A versfüzér sok jó darabot tartalmaz, melyek szellemi élvezetet szereznek az olvasónak. Ajánljuk szerzőnek a megválogatást, kitaratást és tanulmányozást. Szerzőnek egy második műve „Sümeg vára“ című regéje most van kiadás alatt. —

+ (A b. Hammer Purgstall-féle könyvtárt) a lipcei könyvtár vásárolta meg 10,000 pton.

+ (A kamarazeneestélyek) okt. 31-én kezdődnek, s november 7., 14., 28.-án, december 5., és 12-én folytatottatni fognak. Előadásra Beethoven, Haydn, Mozart, Rubinstein, stb. világhírű művészek szerzeményei vannak kitűzve. Közreműködni ígértekzeek Abrányi Kornél, Deutsch Vilmos, Feil Frigyes, Rothfeld Lajos, Höszi Jakab és Troutsch Károly. E kétségekívül érdekes zeneestélyeket Ridley Kohne, Kirchlehner, Spiller és Suck nemzeti színházi zeneművészek rendezik az „Európa“ szálloda termeiben. Belépti díjak mind a hat estélyre, a helyek minősége szerint hét, öt és három pft. Egyes előadásokért külön fizetve majd kétanyanyiba kerül.

M i u j s á g ?

+ (Halottak napján) a temetőben omnibusok fognak kijárni, melyek 10 krajczáért kiviszik az embert.

+ (Garcia Viardot assz.) első föllépte nov. 6-ra van kitűzve.

+ (László József), a nemzeti színház nyugdíjazott tagja, a színházi nyugdíjintézet részéről azon kedvezményben részesült, hogy az alapszabályok azon pontja alól, mellyszerint a nyugdíjazott tagnak nyilvános színpadokon föllépni tiltva van, egy évre fölmentést nyert, s meg van neki engedve, hogy ez idő alatt akármely hazai színpadon vendégszerepelhessen. E kedvezménynek viszonzásul a derék veterán művész mindenütt, a hol csak vendégszerepelend, egyszer a színházi nyugdíjintézet javára fog föllépni. Vendégtájkát a nemzeti színpadon kezdi meg nov. 2-án, melly alkalommal „Az élet színlálaiban,“ nov. 5-én pedig a „Ház becsületében“ fog föllépni. Hiszszük, hogy a közönség e régi kedvence most is a legélénkebb részvétellel fog találkozni.

+ (A Berlinben legközelebb szerepelt magyar tánczársaságról) írják a „Hölgyfutárnak,“ hogy e jöttment társaság a pesti nemzeti színházhoz tartozónak adja ki magát. Majd mindig nagy közönség előtt lépett föl, s nagy tetszésben részesült, pedig elképzelhetjük, mennyire elcsufították gyönyörű tánczunkat, ha elolvastuk a tudósító következő szavait: „én közel voltam, hogy könyezzek a szégyen, a bosszuság miatt, midőn parodiáját láttam a jó magyar tánczoknak; megpirultam, midőn kivetkőztetve láttam minden eredetiségből, és a komédiáig sülyeszve.“ Nem csuda tehát, ha egyik berlini lap, melly különben dicsérte tánczunkat, azt „közakszerűnek“ nevezte rettentő nagy műismerettel.

+ (Szatmáron okt. 3-án mükedvelői hangverseny) rendeztek jótékony czélra, melly 147 pftot jövedelmezett. Ez összeg fele a helybeli kisedővodának, fele a hiányos színházi diszitmények kipótlására adatott.

+ (A pesti német színházban szerepelni szokott művészek) egy idő óta, ugy látszik, némi figyelmet kezdenek mutatni nemzeti színművészetünk iránt. Legközelebb Haase jeles német színész, ki jelenleg Pesten mulat, óhajtana magának a magyar drámairodalomból egy szerepet választani, s e czélből

már kezei közt van a „Bánk bán“ és Szigeti „Beesület szó“ vigjátékának sikerült német fordítása.

+ (A győri oleasó-egylet) azon határozatot hozta, hogy magyar lapjait az ottani gymnasiumi tanuló ifjuságnak olvasás végett átengedi.

+ (Egy 16 éves hentes inast) ezelőtt mintegy hat héttel egy macska, midőn mestere boltjából ki akará dobni, a kezén megharapott. — A szegény hentes inas okt. 20-án e harapás következtében viziszonyba esett, s még az nap meghalt.

+ (Egy porosz tűzér) az ütegehez tartozó ágyuk közül egy hat fontosat megtöltvén, eléje ált, s magát agyonlőtte.

△ (Az almák másodsor virágoznak) Illován Trencsénmegyében. Ez a hosszú és kedvező őszi időjárás következménye; de még így is nevezetes körülmény, mivel Trencsénmegye Magyarország északi és így hidegebb ég-alji táján fekszik.

⊙ (A kengyeli pusztán települt hannoveraiak) közöl, mint a „B. H.“ írja, már négy visszament, honnan jött. Az itt maradtaknak, saját vallomások szerint, semmi egyéb bajuk, csak hogy pénzügyn nincsen, s e miatt nem építhetnek. Nagyobb részt a régi épületekben húzzák meg magukat, ugy a hogy, egy helyen szarvasmarháikkal. Igás jószáguk sincs s az őszi vetést is csak a szomszédos magyarok segélyével bírták elvégezni.

+ (Szarvasok veszedelme.) Herczeg Pálffy malackai urodalmában még mindig nagy számmal találhatók szarvasok. Legalább azt bizonyítja az idén ott tartott vadászatok eredménye, melyek alatt nem kevesebb, mint ötven szarvast ejtettek el.

+ (Neszmeilyből) írják a „Gy. Közlönynek,“ hogy ott csak akkor látnak újságot, mikor a hold megújul. Hirlapokat nem járatnak, a mi elég nem szép dolog. Ugyanott a szüret nagyon roszul ütött ki; a kinek bővebb esztendőben 200 akó bora termett, most meg kell elégednie 20—30 akóval.

— (Ismét egy szó a magyarországi vendégfogadók nyomorúsága ellen.) Több ízben hoztunk már illy tárgyú kifakadásokat. A tárgy olyan, melly mindenekelőtt megérdemli a figyelmet. Közlebről egy Eszéken lakó tisztelt ügyfelünkötől vesszük a következő sorokat:

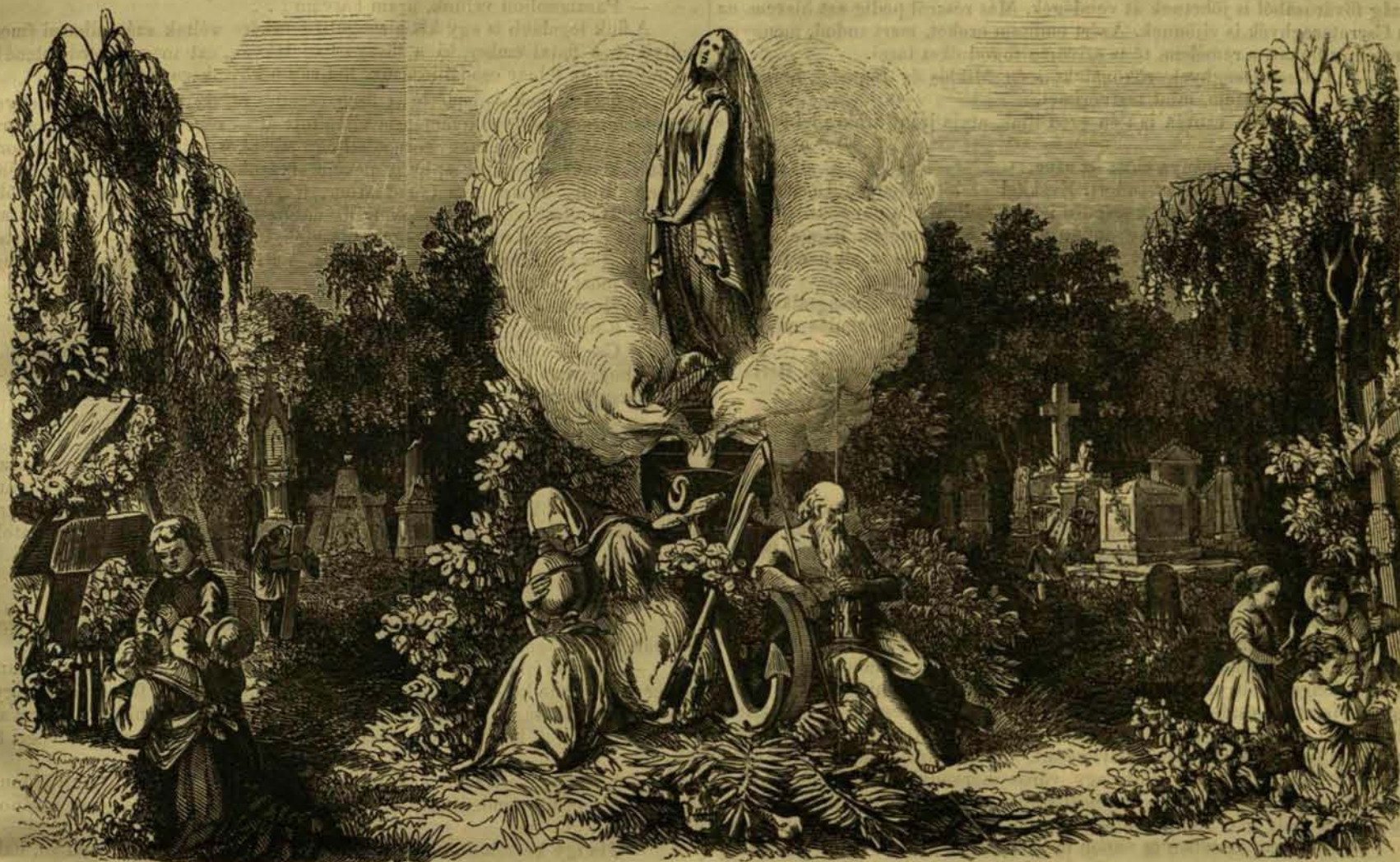
Eszéke, október 20-án. Régen feltett szándékom volt, kedves családomat szeretett hazám földén meghordozni, s megismertetni velök azt a földet, mellyről előtök oly sokszor, oly tisztelettel s szeretettel szólottam. Oh! mi is lehetne nagyobb s szentebb kötelessége a magyarnak, mint, hogy azt a hont, mellyet szeret, imád, a mennyiben tehetségében áll, megismerni tanulja, s övéivel is megismertetni igyekezze. Hála az égnek, keblem e rég táplált szent vágya, a mult hónapban esakugyan tetté is ért, mert a hozzánk legközelebb eső Baranya-, Somogy- és Zalamegyéknek nevezetesebb helyeit be is utaztuk. — De midőn e legkedves kötelességemet bevégezve, hazámnak szebb — különösen Balaton kies vidékének tündérképet szívünkbe zárva, tollat fogok kezembe, hogy honfium öröm-érzetemet nyilvánítsam, s kedves hazámnak tartozó adómat e részben lefizessim: nem tudom egészen elfojtani magamban azon kellemetlenséget, mellyet némely fogadókban, különösen hol izraeliták voltak az arendások s fogadósok — részint undorító tisztátalanság, részint hanyag kiszolgáltatás miatt kellett szenvednünk, — így például több helyen alig kaptunk valami enni valót, és ezt is olly minőségben, hogy csak az éhség késztetett annak fogyasztására. Volt ugy is, hogy szobát sem kaphattunk, hanem a kocsiszin alatt kellett zsugorogva szállásolnunk, mit mégis jobbnak találtunk, mint a tisztátalan s e mellett a bortól meglehetősen felhevített mulatozókkal telt vendégszobát; két rosz között kellvén választani: természetes, hogy a kisebbhez fohászkoztunk. Kellemetlen valóban és visszariasztó az utasokra nézve az illy fogadás és ellátás. Nem ártana, ha Izrael fiai — kivétel és tisztelet a jobbaknak — a haszonnal a tisztaságot is párosítani igyekeznének. — Én legalább ugy vélem, hogy mind erkölcsi, mind anyagi tekintetben jövedelmezőbb volna rájuk nézve, ha az utazók számára egy kis kényelemről is gondoskodnának, legalább okot nem szolgáltatna a panaszokadásra. Sőt ohajtandó volna, hogy az illető fensőbb-ség s helyi előljáráóság figyelmét a falusi vendéglőkre is kiterjesztené, s azok czélszerű rendezéséről intézkednék. Mi jó az, midőn a fáradt utas tiszta s nyugalmas vendéglőbe szállhat, hol fáradalmát kipihelve, ujult erővel utját tovább folytathatja. E részben méltán megdicsérhetem és ajánlhatom többek között a tihanyi vendéglőt, hol igazán meglepő volt rám nézve a gyors és tiszta kiszolgáltatás s egészen nagyvürosias ellátás. — Az addig írottakat ne vegye rosz néven tőlem az, kinek a háza nem ég; a ki pedig érdekelve, vagy sértve érzi magát, igyekezze azzal bosszulni meg: hogy ezután minden, de különösen a magyar utazókat magyar szivességgel és ellátással, sőt, mi legkivántatóbb, kellő tisztaságban fogadja. — Szalai Mihály.

Egyveleg.

+ (A bretagnei hajadonoknál) az a czélszerű szokás uralkodik, hogy ruhájukon láthatóvá teszik, ki mennyi hozományyal bír. Ugyanis a leányok derekukon arany és ezüst zsinórt viselven, kinek hány arany vagy ezüst zsinór csillámlik ruháján, annyi ezer, illetőleg száz frank menyasszonyi hozományja van.

— (Kérdés és felelet.) Egy öreg különben értelmes férfi, egy alkalommal sokat ivott és megrészegedett. Egyik barátai közöl találkozott vele, és mondá: „Nem szégyenled magadat, részegnek lenni?“ A részeg bölcsész felelé: „Nem szégyenled magadat, egy részegnek okosságot hirdetni?“

— (Zavarba hozó kérdés.) A bátor Orániai herczegnek, hadjárat alkalmával, egy tiszt, egy erősség megrohanásánál hadi tervet javasolt azon megjegyzéssel, hogy ezen terve csak három ember életébe kerül. Erre azt felelé a herczeg: „Akarsz-e egyike lenni azoknak?“

HALOTTAK ÜNNEPÉRE.

HALOTTAK NAPJÁN.

Elbeszélés, írta Pálffy Albert.

I.

Mária Terézia királynő uralkodása alatt történt.

A 1764-ik év január első napjaiban az akkor még szegényes és szomorú Pest egyik izléstelen épületében az öreg Gedeon Lőrincz alispán kiverte tajtpipájából a hamut s belépe leánya szobájába.

— Jó reggelt, édes kis Erzsikém. Hogy aludtál az éjjel?

— Köszönöm, atyám; igen jól.

— Halavány vagy.

— Hála Istennek, nincs semmi bajom.

— Elmúlt a köhögésed?

— Csekélység. Egy kis meghülésből eredt az egész, de már mindenképen jobban vagyok.

— Ugy is legyen, mert ma születésem hetvenedik napja, s miután te mint jó kis leány, még tegnap este szép versekkel köszöntetted fel atyádat, én most, hogy jó kívánságaidat megháláljam, valamivel meg akarlak lepni.

— Kitalálom. Egy font cukros mandulát hoztál.

— Az sem marad el. De most valami nagyobbbat gondolj.

— Talán új ruhát akarsz venni? De mikor nekem már is több van az efféléből, mint kell.

— Az új ruha már egy hét óta a szabónál van. Meg van parancsolva, hogy mára készen is legyen veled, különben hajdut küldök a nyakára, s tudom Istenem, rá izzasztják a korhely hazudozóra. Más egyébről van szó. Törd a fejedet egy kicsit, s találd ki.

— Bizonyosan új zongorát hoztál.

— Abban semmi meglepetés sem volna. Aztán talán csak hallod, hogy reggel öt óra óta peng valami a nagy teremben. Muzsika-mestered ugyan csak izzad bele, míg felhangolja a hurokat. Három perben hozhatnék addig végsőítéletet, míg ez a pipaszárlábu cseh csak egy oktávát is rendbe hozhatott.

— Oh atyám, a jó zenetanító nem mindig ügyes zongorahangoló. E két mesterség egészen különböző jártasságot vesz igénybe.

— Nem vitatkozom veled, [mert hiszen nálam is patvaristáim közül a ki legszebben ír, még pennát sem tud a maga kezére faragni. Még sem találd el, mit akarok neked mondani?

— Bajos dolog az ilyen találgatás, édes atyám. Ha ezt, vagy amazt mondanám, azt hinnéd, hogy mindezekre szükségem volna. Aztán meg az ilyen elszámoltatásokkal csak a leányok gyengeségeit s titkos szenvedélyeit árulnám el; ez pedig nem szabad.

— Közel jársz az igazsághoz, ha a leányok gyengeségeiről akarsz beszélni. Ugy tudd meg tehát, hogy ma estére sokan ígérkeztek hozzánk. Nagy vendégség lesz a háznál, s lesz láрма, pohárcsengés, pipafüst, cigányzene és táncz . . .

— És táncz?

— Ah, ah? Nem mondtam, hogy gyengétekre találok?

— Valóban, ez igen jó gondolat volt tőled, atyám. És aztán kik lesznek itten?

— Az egész vármegye. A főispántól kezdve a főszolgabirákiig, eszünk, iszunk, lármázunk. Azon alól pedig egész le az esküdtekig s patvaristákig tánczolhatnak, ha kedvök lesz rá.

— Hiszen ez dicső lesz!

— Ugy lesz, mint máskor volt. Összegyülünk, s ha vitáink között valami eszünkbe jut, megharagszunk, s mindjárt helyben akár közgyűlést is tarthatunk. Mit mondanál rá leányom, ha nagy buzgóságunkban először is azt határoznók el, hogy az idén a lőcsei kalendárium daczára három hónapig tartson a farsang?

— Nem a vármegyére bízták azt, édes atyám.

— Mondd inkább, nem bolond a vármegye, hogy a hol annyi szerelemföltő férj ül a zöld asztal mellett, saját vesztünkre illet határozzunk. De beszéljünk vendégeinkről.

— Sokan jönnek?

— Hetven, nyolczvan személyre mindenesetre számolhatunk. Ugy intézkedjétek azonban a konyhán, hogy szégyent ne valljunk, ha mindjárt háromszáz embernek is jutna eszébe házunkat megtisztelni.

— Bizd rám, édes atyám, s azt hiszem, semmiben sem lesz fogyatkozásunk. Épen most lesz egy éve, hogy kineveztél engem a háznál gazdasszony-nak, s én igyekezni fogok hogy hivatalomnak megfeleljek.

— Így már megnyugszom. A bor, a cigányok az én gondom; te arra figyelj, mit serczeit a szakácsné a serpenyőkben.

— Utána látok.

— Még egyet. A Duna befagyott, s meglehet, hogy még Budáról, az ország fővárosából is jöhetnek át vendégek. Más részről pedig azt hiszem, az ifju Cseretszeghyék is eljönnek. Azért említem ezeket, mert tudod, mennyire szeretem e fiukat, s remélem, te is szívesen fogod őket látni.

— A Cseretszeghyek rokonaink, s én Miklós és Benedek bátyámat mindig úgy tekintetem, mint testvérimet.

— Így legyen ezután is: én ezen ifjak atyja iránt örökre lekötve érzem magamat.

Ennyit mondott leánya előtt az atya.

A világ azonban többet tudott. Évekkel ezelőtt Gedeon Lőrincz alispán, törvény utján ugyan, de a szigorú igazság ellenére a nevezett ifjak atyját bizonyos osztályperben vagyoniilag végpép megrontotta. Régen történt ez az eset, azóta Cseretszeghy Bertalan meg is halt, de az alispán lelkét, e tettének emléke még most is gyötörte.

Igyekezett ugyan a boldogtalan ember, hogy ezen igazságtalanságát, a mennyire hatalmában állott, később jóvá tehesse, de a jobbulás még nem maga az elégtétel egykori hibáinkért!

— Azt mondják, édes atyám, hogy ez az én Cseretszeghy Bertalan bátyám olly különös körülmények között halt meg.

— Ideglázba esett élte legszebb korában.

— Azt beszélték: előre megmondta, mikor hal meg?

— Ez már valósággal úgy történt.

— Az égre, atyám, hogy lehet ez?

— Egy szó mint száz: előre megmondta. Saját füleimmel hallottam, midőn félévvel ezelőtt, habár félig tréfából is, halála napját megjövendölé. Én azt hiszem, ezen emberben a sejtelen csodálatos ösztöne működhetett. Olly érzelem ez, melly bennünk egy védtelen pillanatban önként gerjed fel s aztán lelkünket végkép hatalma alá hódítja. Azért adatott ez a halandóknak, hogy ezáltal egy más tehetség hiánya, a jövő titkainak ismerete pótolva legyen. Am halljad, miként történt. Öcsém szobájában ült. Szép őszi este volt, s a hold negyede méla fényt vete be az ablakon. Kivül szokatlan tolongás volt az utcákon, s a harangok a város minden tornyaiban zugtak. Halottak estéje volt, s midőn öcsém így elmerenge gondolatában lelki szemei előtt úgy rémlett, mintha ő is a temetőben a sírok között járna, nézdelné a látogatók szomorú arcvonásait, s olvasgatná a mohosodó emlékövek feliratait. Egyszerre előtte egy vörös márvány tábla rajzolódik ki, s képzelődésében olvassa azon a bevésott sorokat „Cseretszeghy Bertalan hités ügyvéd, meghalt aug. 13-án 1740-én, életének 39-ik esztendejében.“

— És ugyan ez évben és napon meg is halt?

— A véletlen úgy hozta magával.

A lányka összeborzadt. Testét valamely kimagarázhatlan hidegség borzamai futák végig, s csak atyjának figyelmeztetésére nyéré vissza előbbi elfogulatlanságát.

II.

Estére fordulván az idő, Miklós és Benedek a Duna jegén átjövének. Utjukban sok mindenféléről beszélgetvén, az idősebb testvér mondá:

— Épen a legjobb időben esik ez a kis multság alispán bácsinál. A napokban lettél te is nagykorúvá, s eljött az ideje, hogy átadjuk bátyánknak a levelet, mi édesatyánkról maradt ránk, s mit anyánk haldokló ágyában bizott ránk.

— Megvallom, kíváncsi vagyok rá, mi lehet e levélben. Nem mindennapi dolog az ilyen. Atyánk mintegy megjövendöli saját halála napját, azután levelet irt, lepecsételé, s átadta örökösének, hogy ezek azt Gedeon Lőrincz bátyánknakadják, de csak akkor, ha mindketten nagykorúvá lettünk. Bátyánk korábban bekövetkezhető halálának esetére pedig a levelet feltörőtenül a tűzbe kellett volna vetnünk.

— Hiszed-e, hogy el tudnám találni e levél tartalmát?

— Kíváncsi volnék rá hallani.

— Meglásd, hogy igazat mondtam. Atyánk sejtette, hogy halála után bátyánk magára vállalja neveltetésünket, s most e levéllel, mintegy a más világról, megakarja köszönni.

— Bátyánk megérdemlé: ő mindkettőnknek jötevője; nála nélkül, Isten tudja, mi lett volna belőlünk.

Ezalatt Gedeon Lőrincz téns viczispán uram nagyban tevő készületeit a fényes vizalomra. Hü legénye, Ferencz, épen most végzé be ura tisztes hajfonadékának rendezését, s miután az öreg ur arcát és haját rizsperrel jól behintette, felvette aranyzinóros mentéjét, mi ugyan meglehetősen elütött bajszatlan arcának külföldies kifejezésétől.

— Ferencz . . . meg kell gyújtani a gyertyákat, mert innen onnan nyakunkon lesz a sok vendég. Jött e már valaki?

— Senki, csak holmi fiatal emberek.

— Ezek nem számítanak.

— Ugy láttam, ténsuram, az ifju Cseretszeghyék is itt vannak.

— Ah? megérkeztek? miért nem mondja ezt kend mindjárt? nem tudja kend, hogy dolgom lesz ezekkel a széllébelet fráterekkel?

— Azt mondta ténsuram: csak vacsora utánra vesszen ide az ifju urakat, ha a vendégek oszlani kezdenek.

— Azt mondtam, de ha már itt vannak, elvégzem velök dolgomat előre, s aztán nem lesz gondunk rájuk se nekem, se kendnek.

— Bizony jól gondolta ki viczispán uram: nem is ér az az éjjeli bagolykodás semmit?

A következő perczen az ifjakat az öreg ur szobájába vezették. Lőrincz bácsi mint második atya a fiukat egymásután megölelte megcsókolta, s aztán széket mutatva öcsöcsének hivatalos szárazsággal kezdé.

— Gyermek, egy pár szavam lesz hozzátok . . .

— Parancsoljon velünk, uram bátyám . . .

A fiuk legalább is egy kis pirongató leczkére véltek számolhatni (mert mellyik az a fiatal ember, ki a fővárosban lakván, ezt meg ne érdemlené?) De milly nagy leheté csodálkozásuk, hallván a következőndöket.

— Gyermek — ismétlé az öreg csendes reszkető hangon, de mellyen át az őszinteség csillogó gyémántja világított át — régen vártam e pillanatra, mellyben veletek mint nagykoruakkal egy pár okos szót válthassak. Tudom, halottátok már másoktól is, hogy nekem atyátokkal perem volt. A törvény részemre ítél, de azt sem tagadhatom, hogy nekem mint rokonnak több szeretettel kellett volna atyátok iránt viseltetnem. Én tehát elhatároztam magamban, hogy a mit egykor elmulaszték, most pótolni fogom. Ismeritek azt a házat a Hatvani utcában, hol egykor atyátok lakott? Én e házat megvettem s most nektek ajándékozom.

— Hogyan, bátyám!

— Ennyi jószág, ennyi szíveség!

— Csendesen gyermekek — szakítá félbe türelmetlenül az alispán, ki érzette, hogy itt a hála-nyilatkozatok nem egészen megérdemelve aratja. — Előre megmondtam, hogy itt adósság lefizetéséről van szó!

— Bátyánk neveltetésünkre gondot fordított, s ezzel minden régen ki lett egyenlítő.

— Ne feszegessétek e dolgot, gyermekek, mert úgy sem értetek hozzá. Én követtem el a hibát, rajtam a sor, azt, a mennyiben lehet, jóvá tenni. Azért is halljátok szavamat. Jertek közelebb hozzám, feleljetek kérdésemre, s mondjátok meg nekem őszintén, minő életpályát választottatok magatoknak jövőre?

— Én katona leszek, bátyám, — feleli az idősb.

— Helyes és dicséretes szándok. És te öcsém?

— Én pedig szántani, vetni szeretnék. Megpróbálom, szolgálatot keresek valami uraságnál mint gazdatiszt.

— Nagyon okosan gondoltátok ki. Az én időmben azonban a fiatal ember azért vette kezébe a közlegényi kardot, hogy azt jól forgatva, felvigye vele a generalisságig. Mi pedig a gazdaságot illeti, hazánkban a jóra való ember ispánságon kezd, tisztartósságon folytatja, s földesuraságon végzi be pályáját.

— Én mindenesetre becsülettel akarok megállni helyemen, mint katona.

— Én pedig mindenekelőtt a szorgalomban s takarékoságban kívánom magamat kitüntetni.

— Ha így beszéltek, meg vagyok veletek elégedve. Most azonban, halljátok végszavamat. Im itt van előttetek egy vasláda. Ebbe én évenként azon összegecskéket rakosgattam, miket külön alkalmakkal számotokra félretehetttem. Olvasatlanul van ugyan a pénz a ládába vetve, de ha felületes számitásom nem csal, mintegy huszezer forint csak juthat belőle egyiketöknek, ha igazságosan megosztotok.

— Huszezer forint!

— Illy roppant kincset bátyánk nekünk akar ajándékozni?

Egészen elpirulva mondák ki e szavakat a szerény ifjak, mintha felkiáltottak volna: Nem, bátyám, ezt meg nem érdemeljük, ezt el nem fogadhatjuk.

Az öreg ur azonban, hogy e szerinte fásztó jelenetnek minélelőbb véget vessen, hirtelen asztala mellé lépett s legényét becsengeté:

— Ferencz! mit parancsoltam én kendnek ma reggel?

— Azt parancsolta téns viczispán uram, hogy ezt a vasládát tegyük kocsira, s vigyük az ifju urak házába, a hatvani-utcára.

— Ugy tegyen hát kend, mint mondtam.

Elvégre azonban az öreg bácsi sem állhatta tovább a dicsőséget. Szíve elérzékenyedett, szeméibe örömkönyvek toluanak, s többé nem tartóztatva indulatát, a fiuk közül egyiket a másik után ragadá karjai közé, s többé nem teheté, hogy a hálaadatos szívüek nyilatkozatit visszautasítsa.

Szerencsére egy véletlen megrövidíté a siránkozó jelenetet. Az öreg ur ugyanis, az idősb testvér kabátjának zsebében megpillantá azon sárgult papírra irt levelet, mellyről az imént emlékezék.

— Micsoda firka az ott zsebedben? — kérdé az öreg leginkább csak azért, hogy a beszédnek más fordulatot adhasson.

— Egy levél bátyámhoz.

— Hozzám? Talán épen hivatalból? Miért nem adod ide mindjárt, azóta elolvashattam volna, ahelyett, hogy illy haszontalanságokkal töltjük az időt. Kitől van e levél?

— Atyámtól!

— Atyádtól? ki ez előtt husz évvel meghalt!

— Örökségben maradt ránk. Most jött el ideje, hogy átadjuk, midőn öcsém huszonnegyedik évét betölté.

A jelenet rögtön fordulatot vón, s a következő pillanat a sírok csendes ünnepélyességét ölté magára. A hetvenéves öreg nem minden előítélet nélkül vevé át a levelet, azonban érzelmeit elpalástolva, öccseit a nagy terembe küldé, maga pedig asztala mellé ülve, feltöri a pecsétet.

Csudálatos, megfoghatatlan s eddig nem is érzett félnökség lépé meg a reszkető öreget. Mit tartalmazhat e sajtászerű irat, melly úgy tűnt fel előtte, mint a sirontuli hazákból érkező rettenetes üzenet!

Es közelebb húzódvá a gyertya-világhoz, olvasá a sorokat, mint következék:

„Pest, november 2-án 1739., éjjel 11 órakor.

„Barátom! Te, a ki ismerd engem, tudod: hogy előítéletet nem ismerlek, s elmém távol van a gyarlóságtól, hogy az álomlátás zavart képeinek jelentőséget tudnék adni. Mindamellett tegnap este óta agyvelőmet egy eleinte nevetségesnek látszó rögeszme kezdi hatalmába venni. Hasztalan igyekszem, kiverni fejemből az őrző gondolatot. Bizonyos kimagyarázhatatlan sejtélem azt sugja felém, hogy én a jövő 1740-ig év augusztus 13-án meghalok.

„Ha a véletlen úgy hozná magával, hogy a mondott napon, vagy a közelebbi években akármikor az Ur mindenható szava kiszólitana e világból, hidd meg, úgy hajtom le fejemet hogy senki ellen e világon bosszút nem forralok: Ugy bocsássa meg Isten vétkeimet, miképen én is megbocsátok ellenem vétetteknek!”

„Azért is ismervén szivedet, s tudván, hogy a mi egykoron közöttünk történt, azt te már régen megbántad, azon meggyőződéssel szállok síromba, hogy halálom után, te, mint rokonom, özvegyemet és árváimat pártfogásodba veszed.”

„En nem szólítalak fel előre, mert e levelemet csak akkor veheted, midőn már kisebb fiam is elérte nagykorúságát, s mert tudom, hogy gyermekeimet illetőleg, a mi tőled telhetik, elmulasztani nem fogod. — Azon örömet engedem neked örökségül: hogy a midőn e levelem szemed elé kerül, megelégedéssel mondhasd: ezen ember jól gondolkozott felőlem, s én felszólítás nélkül is teljesítém kívánatát.”

„Ime: fogadd a halott-tul köszönetének legforróbb kifejezését.”

„Most pedig Isten veled. — Éljd boldogul, s ha érdemesnek tartandsz, hogy néha visszaemlékezzél rám, jőjj ki a temetőbe azon napon, mely a halottak emlékére van szentelve. Áldozz fel értem egy órát, látogasd meg síromat, olvasd el fejem felett az emlékkő feliratát, s gondoldj rám. Szellemem jelen léssen, s mi együtt fogunk érezni. Ez ama rejtélyes viszony, mely az élő s a sír választottai között létezik. Ez a halhatatlanság, ez a feltámadás. Cseretszeghy Bertalan.”

Eloolvastván a levelet, az öreg ember szívét titkos borzalom fogá körül.

— Ily nemes lélek — mondá magában — szavaiban a szemrehányásnak még árnyéka sincsen!

Azonban kívülről dördült a kapu nehéz szárnya, a vendégek az esteli órák közeledtére seregestül lépék el a teremeket, s a házigazdát kötelességei elhívák.

A vigalom folyamának leírása nem tartozik ezen elbeszélés szűk köre közé. Minden kívánat szerint ment végbe, s a vendégek jól mulattak.

Az öreg urnak sem volt panasza. Épen is csak egy mellékes körülmény volt az, mi kedvetleníté:

Tudniillik a véletlen úgy hozta magával, hogy a Gedeon család egyik rokona, Gedeon Imre épen e napon ért haza külföldi utjából. — Az öreg ur pedig ezen romlott erkölcsü, tudatlan, veszekedő, s elbizakodott öcsését egyáltalában nem szívelhette.

III.

Az év, mely vigalomszó mellett kezdődött, vége felé kezdte hajlani. — A korán beállott őszi fagy a főváros előkelő köreit csakhamar a termék szűk falai közé zárta, s csak ama séta volt még hátra: kimenni Halottak estéjén a temetőbe!

A hetven éves alispán ez idő alatt nagyon megváltozott. Egyszerre úgy képzelte magában, hogy kedélye már nem a régi; tevékenysége lankadni kezd, ereje megtörik. Mármár elmondogató magában:

— Az én nemeslelkű rokonom meg lesz velem elégedve. Nem valami rövid látogatás lesz az, a mit sirjánál teendek, hanem innen-onnan magam is beköltözöm közéjük, mint jó szomszéd, állandó lakónak.

Ugy volt minden elrendelve, hogy november elsejére a család együtt menjen ki a temetőbe. Az öreg ur, leánya s a két Cseretszeghy testvér, kik mindnyájan mint ünnepélyre készülének a megholt atya, s illetőleg hű rokon látogatására.

Azonban a sors vakjátéka már a legelső alkalomra nevezetes változásokhozott közbe. Október végső napjaiban fekete pecsétetes levél érkezék Németországból, s az ezredes, ki alatt Miklós mint huszár hadnagy szolgált, jelenté: hogy a nagyreményű ifju első volt azok között, kik a harc mezején mint hősök meghaltak!

Elérkezvén ideje: a három tagra leolvadt család, új gyászt viselve szívében, a temető felé vette útját.

— Istennek különös rendelése ez, — mondá az öreg leányának. — Ha valaki előtt nehány nappal azt jövendőlte volna: hogy e napon csak három megyünk e látogatásra, ki hitte volna, hogy nem én, a hetven éves agastyán, fogok hiányzani? . . .

Kiérvén a temetőbe, mindhárom a jól ismert sír felé irányzák lépteiket. A vörös márvány emlékkő az ujonnan feltöltött, s virágokkal beültetett sír mellett már távolból feltűnt szemek előtt. — Ugy volt itt minden, mint ezeltűn huszonnégy évvel, csak a márvány lap felirata hosszabbodott meg egy névvel. A férj és nő nyugodtak itten, miután az előbbinek halála által a házasság rövid időre külön váltak egymástól, de már ismét összetalálkoztak.

A látogatók szólanul álltak körül a sírokat. Azt hitték, egy pár szabad órájuk lesz itt, hogy távol a világ hű zajától elmerenghessenek lelkökben. Az alispán az elhunyt szenvedőre gondolt, kit egykor földi javaiban olly szívtelenül megkárosított. Az ifju édesatyjának sírja előtt állott. A lányka szívét ama legnemesebb érzélem, a tiszta s önzéstelen részvét fogá el.

Azonban e szent foglalkozásukban csakhamar megzavartatának. Azon elbizakodott ifju, kiről felebb emlékeznék, értesülven bátyja szándokáról,

bércocsiba veté magát, s mint rendesen az utcán is járt szokott, lovagkorbácsal kezében kijött a temetőbe.

E pillanattól fogva minden más szint öltött. A hol érzékeny szívűek vannak jelen, elég rá egy toladó idegen, hogy a többiek csendes elmerengése megháborítottassék.

Az érkezett, s valóban hivatlan vendég pedig, szokott elbizottságával mindjárt Erzsike mellé lépe, s elkezdte fecsegni üres dolgokról. Kinevette a világot, melly olly oktalan, hogy ide jön társalogni a süket-néma halottak közé; aztán szétnézve a jelenlevő közönségen, egyes személyeket érdeklő városi mendemondákkal akará mulattatni azokat, kik a legnemesebb érzelmektől vezéreltetve jöttek ide.

Az öreg urnak a türelem nem tartozott rendes tulajdonságai közé. Kedvet érzett volna magában, kikapni a szájoskodó hős kezéből a lovagostort, s azzal rá csapdosni egy párszor a gazdája hátára, azonban tisztelven a hely szentségét, csak megvető pillanataival igyekvék az alkalmatlankodót rendre utasítani.

Es gondolá magában:

— Nagyön jól tudom, miben sántikál e barázdabillegető. Vagyonomra ásitozik, s azt leányom keze által véli elnyerhetni. De mondhatom, elkésett terveivel, mert ha Isten éltet, jövőre ilyenkorra . . . e gyermekek mint férj és nő jönnek ki látogatóba!

Azzal inte öcsésének s leányának, s hárman együtt visszaindulának . . .

Az elbizakodott ifju magára hagyatva ajkaiba harapott, s aztán fenyegető pillanatot vetve vetélytársára, a nélkül, hogy szégyenlené viseletét, nagy büszkén kocsiába ugrott . . .

IV.

Egy év ismét múlóban volt.

A Gedeon háznál lakadalomra készültek. A városban, s a megyében csak az ifju Cseretszeghy szerencsejéről, s az alispán Erzsikéjének szépségéről beszéltek, s ezuttal kivételképen még az irigységnek is meg kelle vallania, hogy e pár boldogságát meg is érdemli.

A Gedeon család napja fényesen ragyogott az égen, s csak a megyei orvos csóváltatta fejét, midőn rendes látogatásai után eldörmögé magában: E piros rózsák, mellyek a menyasszony arcát ékesítik, a közelgő vész jelét hordják színükben. E leánya beteg, s a baj, melly félszket vert mellében, csakhamar világos jelekben árulandja el romboló hatalmát.

De mielőtt ennek ideje érkezék, a vén alispánnak nagy megpróbáltatásokon kelle keresztül mennie.

Ugyanis az öreg ur szobájában ült, s épen hivatalos iratait rendezé, midőn egyszerre kívül az előszobában zaj támad s az alispán vén legénye Ferencz egészen kikelve színéből halaványan, és kétségbeesetten berohan.

— Odavagyunk. Iszonyatos szerencsétlenség történt.

— Mi baj? mi szörnyű láрма ez?

— Az ifju ur . . .

— Kicsoda? öcsém?

— Igen. Ó. Az ifju Cseretszeghy vérében fekszik, halálosan, meg van sebesítve, most hozzák haza a mezőről.

— Mit kell hallanom! Halálosan megsebesítve? Tehát rablók, orgyilkosok között élünk? Ki meré ezt tenni?

— Az ifju urak: téns viczispán ur öccse Imre, s az ifju Cseretszeghy tegnap este összeszólkóztak, párbajra hívták egymást, s az egyik szörnyet halt, a másik most adja ki végső lehelletét.

E rettenetes szavak hallatára az öreg ur mindent megértett. Nem vala az ilyen eset rá nézve egészen váratlan. Szívét kezdet óta gyöttré a félelem, hogy a vetélytársak között a versengés még eme végsőségekre is fajulhat.

Felugrott tehát székéről, s rohant a folyosón végig a lépcsők felé, hol már azokkal találkozott, kik a haldoklót egy kocsirol levevék, s vitték fel a szobákba.

Az ifju még élt; még megismerheté a körülállókat. Még volt annyi ereje, hogy bátyja felé egy elhaló tekintetet vethetett. E tekintetében pedig vége bucsújának intései rejlenek, mintha bocsánatot akart volna kérni, hogy legjobb bátyját, ki őt úgy szerette, kénytelen volt így megszorítani.

Azután kinyújtá karjait, s lelke elszállta porhüvelyéből.

Menyasszonya, kit a rémes hír épen legédesebb merengéseiből vert fel, völégényének csak holtteste felett hangoztathatá kétségbeesett jajkiáltásait.

A legközelebbi november elsején a város lakói ismét kimenének a temetőbe. A sírok felett lámpák égtek, az emlékköveket friss koszorúk ékesíték. Egy év alatt sok régi sír lett az élőköl elfeledve. A beomlott hantok szomszédságában azonban új halmok emelkedének, s felettök gyászoló alakok tüntek fel, kik máskor talán csak pusztá szórakozásból keresék meg e szomorú helyet.

Midőn az alispán eljött leányával, hogy megadja látogatási adóját a régi s az újabb síroknak, a közönség, melly tisztelni szokta a nagy fájdalomkat, félrevonula előlök. És hallani leheté a megtörött vén embernek iszonyatos zokogását, midőn az emlékkövekhez intézve, szavait mondá . . .

— Itt vagyok ismét, hű rokonom. Elküldtem hozzád gyermekeidet, kik nyájasan intenek felém a magasból, s küldik vigasztalásukat, hogy, a midőn az év újra fordul, a látogatók közül én leszek az, a ki hiányzani fogok.

Eljött a harmadik év is.

A vén alispán mint árnyék, mint kiaszott váz már csak egyedül jött a sírok közé látogatóba. Leányát a bú s kifejlődött betegsége néhány hóval

ez előtt már elragadta, s az ősz öreg ember, mint félőrült tántorgott, a sír-
kövek között . . . ő maga a legmerevebb szobor . . .

Es gondolá agyában . . .

— Itt vagyok . . . eljöttem, hű rokonom. Elolvassom emlékköved felira-
tát, s visszaemlékezem, ki voltál te, s ki voltam én, ki nemes lelketed csak
akkor ismerem meg, midőn már késő volt . . . Ám tekints le boldog hazádból,
s gondoljunk egyet: mert te mondád: e szent közlekedés a hallhatatlanság . . .
ez a feltámadás . . . A bűnös áll előtted . . . te megbocsátál nekem . . . Isten
is letörle vétkeimet . . . s csak az elégtételt nem engedheté el! . . .

Levelezés.

Gáva (Szabolcs), okt. 22. (A gólyák elköltöztek. Kesződnek a tél gyö-
nyörei. Csáfolata egy rágalmazó hírnek.) A gyönyörű őszi napok alig enge-
dik hinni a nyár elmúltát, csak ha a gazda fel-feltekint a háza tetején árván
maradt gólyafészekre, a csendes csillagfényes estvén feje felett el-elhuzódó
darvak és ludak roppant vándor tömegére, s ha egy-egy sárgult levelkét lát
a fáról ingadozva lehullani, mondja: de bizony még is csak ősz van már, s
vágyó sohajjal teszi utána: vajjon visszatérnek-e még ezen madarak; lesz-e
még új tavasz, s ha igen, megérem-e én azt?! Kellemsz őszi napok. Kedvező
időjárás arra, hogy háborítlan takaríthassa be a földmives, mivel Isten szor-
galmát megáldá. Az új vetés vesztett ugyan eleven zöld színéből, szomjas,
esős szomjas; szomját csak az éjharminc mérsékli; de azért gazdag reményt köt
hozzá a földmives, mondván: Isten a gazda! Igen, új remény kel szivében a
jövő iránt, jelenre új boldogság éled abban, mert hiszen megszűnővén a me-
zei munka, most már több időt szentelhet családjának, a bibliának és tem-
plomnak. Oh a télnek is megvan falun is gyönyöre, boldogsága!

Színházi napló.

Péntek, okt. 22. *Paulai* ur utolsó föllépteül: „Végrendelet.” Eredeti
dráma 5 felv. *Czakótól*.

Szombat, okt. 23. „*Mártha* vagy: *A richmondi vásár*.” Vigopera 4 felv.
Zenéjét szerzette *Flotow*.

Vasárnap, okt. 24. „*Egy szekrény rejtelve*.” Eredeti népszimű *Szig-
ligetítől*.

Hétfő, okt. 25. Lendvaine javára, részben új szereposztással először:
„*Makrancos hölgy*.” Vigjáték 4 felv. *Irta Shakespeare*. Deinhardstein színre
alkalmazása szerint fordította *Fekete Soma*.

Kedd, okt. 26. Másodszor: „*Nem türöm a háznál*.” Eredeti vigjáték 3
felv. *Irta Lendvai Márton*.

Szerda, okt. 27. *Palm Antonia* assz. würtembergi királyi kamaranékesnő
első föllépteül: „*Hugonották*.” Opera 4 felv. *Meyerbeertől*.

Csütörtök, okt. 28. „*Brankovics György*.” Eredeti szomorujáték 5 felv.
Obernyik Károlytól.

Szerkesztői mondanivaló.

4088. **A kis trafikás.** Egy tenyérnyi helyet kér ön a „kis egyszerű közlemény”
számára, a mely megmásként következően szól: „Bizonyos városban egy szegény
ember bement egy trafikba, magának dohányt vásárolni; de ő a számára kimért dohányt
keveselven, elvitte az illető felügyelőkhöz megvizsgálás végett. A felügyelők csakugyan
kevésnek találták a dohányt a megadott árért, s a szegény embert — kipuhatólandók a
másik trafikásnak is egyenes, vagy rossz szívűségét — hat krajczárral elküldték a másik
trafikba (mert két trafik van), hogy vegyen azon dohányt úgy, mintha neki magának kel-
lene. Kiméretvén a dohányt, a szegény ember kijött a boltból, s attól mintegy harmincz
lépésnyire a felügyelőkkel találkozott, kik fölkészülve, a mint illett, közeledtek a trafik
felé. A kis trafikás gyanítván a dolog nem jó állását, hirtelen feltalálta magát, s ily sza-
vakkal szaladt ki az ember után a boltból: „Jhűjün kend vissza, itt felelt khend két
phengő krajczárt; mi közbe kacintott is egyet a szegény ember szeme közé, mintha
mondta volna: hagyja rá kend, kap kend még tübet is. De a szegény ember ezen szavakkal
viszonozta a ravasz kacintást: „nem kell hazudni, mert én hat krajczárért kértem.” — P.
— Eddig a „kis egyszerű közlemény”, s eddig ér a „tenyérnyi” hely is, még pedig egy tag-
ban. — Ambar nem lehet eltitkolni, hogy a valóban egyszerű közleménynek csak ezután
következnek az érdekes, a csattanó vége. Erről hallgat ön krónikája.

4089. **Pápa**. B. V. — A rajzok mind igen becsesek. Csupán az ismételve beküldött
íránt nem ígérhetjük a kiadást. Annyi az új meg új közlendő, hogy ugyanazon egy tárgy
többszörös, bár új oldalról rajzát csak kivételes esetekre tarthatjuk fenn. Annak idejében
tartózkodási helyének bejelentését kérjük.

4090. **V . . . G . . . genialis festő barátomhoz.** Maradjon még csak négy szem,
vagy legalább négy fal között. Hinni akarunk e szavaknak:

„Büszke vagyok én rád, s büszke lehet read
Minden magyar ember, a ki téged ismer”

De hát a ki nem ismeri, még pedig sem téged, sem őtet? Pedig vagyunk még ilyenek.
De azért:

„Áldjon meg, áldjon meg a jó Isten téged!” (Öt is.)

4091. **R. Komárom**. K. S. — Nincs panasznunk a „közérdeklőség” ellen; csakhogy
többen vagyunk, kik ilyeneket hiszünk cikkeink felől. Azért kell türelemmel bírunk.

4092. **Szirak**. I. Gy. Más egyéniségről az ön által kijelölt nevelői állomásra eddig
tudomásunk nincs, mint kiket önnek multkori személyes találkozásunk alkalmával megne-
vezünk. Adandó alkalommal szívesen szolgálunk további tudósítással.

4093. **Pest. Egy műkedvelő.** Frank Ignác és Simonffy Kálmán uraknak a
magyar zene körüli fáradozásai sok ízben voltak méltányolva lapunkban. Ha már most
előáll egy bécsi tudósító (ki különben értene a dologhoz), s a föltétlen magasztalók sorá-
ból kilépve, magán véleményét elmondja: ennek nagyobb suly nem tulajdonítandó, mint
a mi épen egy magán véleményt illet, mely annyit legalább is követelhet minden társa-
dalmi türelemmel bíró körben, hogy — kihallgassuk.

4094. **Losoncz**. Ohajtása szerint helyre igazított lapunk mult számbeli hibáját;
t. i. Czelder Márton ur, a ki „Vasárnapi, ünnepi és alkalmi imádságokra” gyűjt előfizetést,
nem losonczai ref. lelkész, hanem losonczai ref. segéd-lelkész. Hálisennek, hogy nagyobbat
nem vétkezünk.

4095. **Kolozsvár**. D. P. B. — Ön prózája elég csinos — a verselésre nézve azon-
ban még a legelső elemekkel sincs ön tisztában. Mértéknek, jó rinnek nyoma sincs.

De tekintsünk vissza pár perczig a multba.

Több gávai mivel szülék gyermekei a sárospataki iskolából a július—
septemberi szünidőre hazatérvén, néhány színlelőadást terveztek s tettek is.
— A környék miveltebb része örömmel látogatta a kis szinkört. — A jöve-
delem e napokban fog jótékony czélokra adatni, mit annak idejében közölni
is fogunk.

Ezzel bevégeznek levelünket, hanem a „Magyar Néplap” 83-ik száma
vonja magára figyelmünket, mely is a Hirmondó rovatban a több bor-
zasztóságok közepett (a P. O. Z.-ből véve) Gáváról is közöl egy borzasz-
tóságot, nevezetesen azt írja le, hogyan gyakorlá a gávai orvosbesz egy
szerencsétlen beteg a felebaráti szeretet példáját. Mi a történetet egészen
és tisztán tudván, azt mondjuk, hogy az egész, az orvosbesz urat jellemezni
akaró cikk aljas rágalom, egy roszakaratu durva lélek nyilatkozata. Az
érintett cikk így szól végsoraiban: „mivel a sebész ur a beteghez 1 pft.
előleges letétele nélkül menni nem akart, a jószívű uraság saját orvosát
küldte a beteghez.” Erre, és így az egész dolog megczafolására azt mondjuk,
hogy nem lakik Gáván olyan uraság, kinek nem a jellemezni akart orvosse-
bész volna házi orvosa. Az orvosbesz ur olly köztisztelőt és szeretetben áll
nemcsak Gáva, hanem környékén is, hogy illy kislelkű rágalomra felelni
feleslegesnek tartja. — A becsület olyan dolog, hogy nem minden ténta ejt
azon föltöt. Ennyit az igazság és méltányosság érdekében. *Orsski*.

— *Tromfra tromf*. Egy fél szemű ember pupos hátuval találkozáv,
emez így szólítá meg őtet: Jó reggelt barátom! — Adjon Isten, mond amaz. —
Jókor felkötéd a batut, vajjon hová utazol? — Jókor áni, mert látom, nálád
még az egyik ablak be van zárva.

4096. **Ér-Mihályfalva**. V. J. — Egyszer már megirtuk, hogy hasonló felszólítá-
sokat mi már régebben bocsátottunk közre. Most már azon stadiumban vagyunk, hogy a
theoriai elmékedések után a praxist üzzük, azaz minden előjövő alkalommal (mely, fáj-
dalom, elég gyakori) a már elmondott igazságokat, elméleteket tüstént alkalmazzuk. Erre
majd minden számunkban talál ön példát. Ettől mi most több sikert is várunk. Minél ke-
vesebb szószaporítást.

4097. **Bökök**. Az epigrammák csak úgy érnek valamit, ha van bennök él,
különbö nem „bökök.” Ön epigrammaiban, egyéb hiányokat nem is tekintve, nincs meg
a főkelék, p. o.

1. „Lyánka, szemed szép, szebb szived szeliden dobogása,
Legszebb ám, ha hiszed, rajtad a nagy krinolin.”

2. „Nincsen uram bátyámnak dolga, de semmi;
Kapja magát, idejőn gátlani minket.”

Ez utóbbi hibás mértékét ilyen formán lehetne kijavítani:
„Nincsen urambátyámnak — tyámnak dolga, de semmi;
Kapja magát, idejőn gátlani minketeket.”

Most már akár pályadíjt is nyerhet ön vele.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-oros naptár	☉ Nap-		Izraelit. naptár	☾ Hold-		
			kelet	nyug.		kelet	nyug.	
Oktober — November			Oktob. (6)		Marsch			
31 Vasárnap	C23 Fark.p.	C22 R.e.	19 E 23 Joel	6 42	4 46	23 Tpl. f.	0 33	2 32
1 Hétfő	Mindszent	Mindsz.	20 Arthem.	6 43	4 44	24	1 36	2 46
2 Kedd	Halottak em.	Tobias	21 Hilár	6 45	4 43	25	3 2	3 5
3 Szerda	Hubert püsp.	Sylvia	22 Albertin	6 47	4 41	26	4 16	3 21
4 Csütörtök	B. Kár. Mod.	Blandin.	23 Jakab ap.	6 48	4 40	27	5 30	3 39
5 Péntek	Imre herczeg	Imre	24 Arethas	6 49	4 39	28	6 43	3 59
6 Szombat	Lénárd hitv.	Lénárd	25 Marczián	6 51	4 37	29 Sab.	7 56	4 25

Holdnegyed: ● Ujhold 5-én 6 óra 19 perczkor este.

TARTALOM.

Gizela, Magyarország első királynője (képpel). — More patrio. Jókai M. — Sára
néni. Vid J. — Zrínyi a költő (IX. folyt.) Pauler Gy. — Adalék a haza ismertetéshez.
Barsi. — Becses műregiségek a besztercebányai vártemplomban (képpel). Zólyomi.
— II. Rákóczy Ferenc szülőháza Borsiban (képpel). — Bajazid (képpel). — **Tarház**:
Mesterséges borkészítés. Férfias időtöltések: Agarász élet. Mindszenti. — Irodalom és
művészet. Mi újság? Egyveleg.

Melléklet: Halottak napja. Pálffy Albert. — Levelezés. Színházi napló. Szer-
kesztői mondanivaló. Heti naptár.

ELŐFIZETÉSI JELENTÉS.

A **Vasárnapi Újság** jelen félévi folyamából teljes, a
Politikai Újdonságokból néhány szám hiányával, példányokkal
folyvást szolgálhatunk.

Előfizetési árak

Félévre, azaz július—decemberre a Vasárnapi Újságra magára 2 ft. 30 kr.
A Politikai Újdonságokkal együtt félévre 4 „ —

Évnegyedsre, azaz október—decemberre mindkét lapot együtt véve 2 „ —

Vasárnapi Újság és Politikai Újdonságok kiadó-hivatala
(egyetem-utca 4. sz.)

Felelős szerkesztő: **Pákh Albert** (lak. uri-utca 12. sz.)